บทที่ 4

กระบวนแสวงหารายได้ของกลุ่มคนในราชสกุลเจ้าภายใต้พลวัตระบบเศรษฐกิจทุนนิยมไทย นับตั้งแต่ หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองกระทั่งทศวรรษ 2550

จากบทศึกษาก่อนหน้า ผู้ศึกษาได้ชี้นำว่า สภาวะการสูญรายได้จากระบบเงินปีและเงินเดือนพระราชทาน คือปัจจัยที่มีส่วนกระตุ้นเจ้านายให้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเร่งพัฒนาศักยภาพด้านการลงทุนทางธุรกิจยิ่งขึ้น ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้น ผู้ศึกษาเชื่อว่ามีอีกปัจจัยหนึ่งที่คงอิทธิพลครอบงำระบบความคิดของเจ้านายให้ตัดสินใจปฏิรูปบทบาทการลงทุนทางธุรกิจของตนเองโดยที่ยังไม่ได้กล่าวไว้ในบทก่อนหน้า คือ บริบทการเติบโตของตลาดอุปสงค์และอุปทานในประเทศอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่รัฐบาลเริ่มทอนอำนาจผูกขาดกิจกรรมการลงทุนลง เพื่อเปิดช่องทางให้นักลงทุนภาคเอกชน(ทั้งภายในและภายนอก)เข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะกำลังพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญทางอุตสาหกรรมตามแบบอย่างตะวันตก

ความเปลี่ยนแปลงข้างต้น เริ่มปรากฏตั้งแต่สหรัฐอเมริกาก้าวขึ้นเป็นศูนย์กลางระบบทุนนิยมโลกแทนที่ประเทศมหาอำนาจฝั่งยุโรปหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง และในฐานะที่ไทยตกเป็นจำเลยสงครามในสายตานานาประเทศส่วนใหญ่ (จากที่รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามประกาศเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายอักษะไม่ว่าจะเต็มใจหรือจำยอมก็ตาม)* ความพยายามปลูกสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐอเมริกาจึงกลายเป็นเรื่องจำเป็นหากรัฐบาลไทยต้องการฟื้นตัวจากความสูญเสียในภาวะสงครามรวมทั้งเพื่อเลี่ยงความสูญเสียหลังสงครามให้มากที่สุด**ขณะเดียวกันเมื่อ

---

* "เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองได้แผ่ขยายเข้าสู่ย่านเอเชีย-แปซิฟิก ดังที่เรียกชื่อเฉพาะกันว่าสงครามมหาเอเชียบูรพานั้น ไทยได้กลายเป็นพันธมิตรที่สำคัญของญี่ปุ่น โดยเริ่มจากการที่ญี่ปุ่นบุกไทยเมื่อ 8 ธันวาคม 2484 พร้อมๆกับการโจมตีฐานทัพเรือเพร์ลฮาเบอร์ของสหรัฐฯ ในที่สุดไทยได้ลงนามในกติกาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นเมื่อ 21 ธันวาคม และต่อมาได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐฯเมื่อ 25 มกราคม 2485 ดังนั้นในสงครามครั้งนี้ไทยก็ดูเหมือนเข้าอยู่ฝ่ายอักษะโดยสมบูรณ์และมีความสัมพันธ์พิเศษกับญี่ปุ่น" ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติการเมืองไทย 2475-2500(กรุงเทพฯ:มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544), หน้า274.

** ทั้งรัฐบาลพลเรือน (นายปรีดี พนมยงค์) หรือรัฐบาลทหาร (การขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดครั้งที่สองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม) ก็เห็นความจำเป็นที่จะต้องก่อร่างความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐอเมริกา ดังสร้อยมาศ เสนอไว้ในวิทยานิพนธ์ไว้ว่า "รัฐบาลพลเรือนในช่วงเวลาหลังสงครามต้องเผชิญกับทั้งปัญหาด้านเศรษฐกิจและการเมือง ได้แก่ ปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและปัญหาการแก่งแย่งอำนาจการเมืองภายในกับกลุ่มทหารผู้กุมอำนาจเก่า รวมไปถึงปัญหาการตกลงกับประเทศมหาอำนาจเพื่อรักษาสถานภาพของประเทศไทยไม่ให้ตกเป็นผู้แพ้สงคราม สหรัฐอเมริกากลายเป็นพันธมิตรที่สำคัญที่ทำให้ประเทศไทยสามารถรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติไว้ได้" และ "ในยุคของจอมพล ป. พิบูลสงคราม สหรัฐอเมริกาเริ่มให้เงินช่วยเหลือด้านความมั่นคงและการทหารให้กับรัฐบาลไทย โดยประเทศไทยเองก็ดำเนินนโยบายสนับสนุนสหรัฐอเมริกาอย่างแข็งขัน โดยเฉพาะด้านความมั่นคง ปัญหาความไม่มั่นคงและภาวการณ์ขาดเสถียรภาพในฐานอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม บังคับให้ท่านเริ่มที่จะเอนเอียงเข้าหาพันธมิตรตะวันตกมากขึ้น ..." สร้อยมาศ รุ่งมณี, "การเปลี่ยนแปลงบทบาทของทุนอเมริกัน

อเมริกาต้องการให้ไทยเข้าร่วมเป็นกำลังเสริมสร้างความมั่นคงของระบบทุนนิยมโลก ข้อเสนอจากรัฐบาลอเมริกาไม่ว่าจะขอให้ใช้ไทยเป็นฐานกำลังสำหรับต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ที่กำลังแพร่ขยายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้* รวมทั้งการแสดงเจตจำนงให้รัฐบาลไทยปรับนโยบายเศรษฐกิจแห่งชาติให้สอดรับกับวิถีลงทุนแบบเสรี** จึงเป็นข้อเสนอ(หรือข้อแนะนำ)ที่รัฐบาลไทยแทบไม่อาจเพิกเฉย หรือปฏิเสธได้ โดยเฉพาะภายหลังจอมพล ป.พิบูลสงครามถูกทำรัฐประหารในปี พ.ศ.

ต่อเศรษฐกิจการเมืองไทยระหว่างปี พ.ศ. 2501-2533," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา, 2548),หน้า 34,37.

* ความปราชัยหลังสงครามของญี่ปุ่นcJแยอรมนี อาจทำให้อุดมการณ์เศรษฐกิจการเมืองแบบฟาสซิสม์ (Fascism) สูญเสียอิทธิพลครอบงำสังคมโลกลงไป แต่ก็ต้องไม่ลืมว่าสหภาพโซเวียต คืออีกประเทศมหาอำนาจที่จัดอยู่ในกลุ่มประเทศฝักใฝ่ลัทธิสังคมนิยมผู้มีชัยหลังสงคราม ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2480 เป็นต้นมา กระบวนจัดระเบียบเศรษฐกิจการเมืองในสังคมโลก จึงประกอบไปด้วยฝ่ายลัทธิเศรษฐกิจการเมืองแบบเสรีนิยมที่มีอเมริกาเป็นศูนย์กลาง และสังคมนิยมที่มีสหภาพโซเวียตเป็นศูนย์กลาง โดยต่างฝ่ายก็พยายามช่วงชิงพันธมิตรทางอุดมการณ์เศรษฐกิจการเมืองของตนในสังคมโลก (โซเวียตสามารถสถาปนาสังคมนิยมขึ้นในยุโรปตะวันออก) จนกลายเป็นกระบวนต่อสู่บนความขัดแย้งทางอุดมการณ์เป็นที่ตั้ง หรือเรียกกันว่าสงครามเย็น อย่างไรก็ดี สงครามเย็น มิได้จำกัดวงเฉพาะฝั่งตะวันตกเท่านั้น แต่ยังขยายวงกว้างมาถึงฝั่งตะวันออก ตลอดทศวรรษ 2490 การคุกคามของคอมมิวนิสต์ (หากมองจากฝั่งอเมริกา) ได้ขยายอิทธิพลทั่วทั้งภูมิภาพเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และตะวันออก เกิดการตั้งเกาหลีเหนือขึ้นเป็นรัฐสังคมนิยม พรรคคอมมิวนิสต์จีนขึ้นสู่อำนาจปกครองหลังสิ้นสุดสงครามกลางเมืองในปี พ.ศ. 2492 การสถาปนาขึ้นเป็นรัฐสังคมนิยมของเวียดนามหลังชัยชนะในการต่อสู้กับเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส นอกจากนั้นกระแสการต่อต้านรัฐบาลโดยกลุ่มจัดตั้งหรือพรรคคอมมิวนิสต์ก็ปรากฏขึ้นในบางประเทศ เช่น บางส่วนของพม่า มาเลเซีย ลาวหรือแม้แต่ไทย ดังนั้น การที่ลัทธิสังคมนิยมได้ขยายอิทธิพลครอบงำนานาประเทศอย่างรวดเร็วในภูมิภาคตะวันออกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ย่อมทำให้สหรัฐอเมริกาตระหนักถึงภัยรุกรานกระบวนการจัดระเบียบโลกใหม่ภายใต้กรอบกติกาเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีที่ตนเองจะต้องเร่งแก้ไข และในฐานะที่รัฐบาลไทยก็มิได้แสดงท่าที่เห็นชอบต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ อีกทั้งด้วยเงื่อนไขเชิงภูมิศาสตร์ของไทยที่ถูกโอบล้อมด้วยประเทศที่(อาจจะ) กำลังหันเหไปเป็นคอมมิวนิสต์ ไทยจึงถูกประเมินให้เป็นดั่งจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่สหรัฐจะใช้เป็นฐานต่อสู่กับคอมมิวนิสต์ในภูมิภาพแถบนี้

** การที่รัฐบาลสหรัฐฯผลักดันให้รัฐบาลไทยปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่แนวทางเสรีนิยม นอกจากถือเป็นกลวิธีการใช้มิติด้านเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือขับยั้งการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์เพราะ "ผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐอเมริกาเชื่อว่า วิธีการที่จะใช้ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ดีที่สุด คือช่วยให้ไทยมีรัฐบาลที่เข้มแข็งและทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโตขึ้นบนพื้นฐานของทุนเอกชน" ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, <u>เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ</u>(เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม, 2546), หน้า 155 . ยังเชื่อได้ว่า เป็นการแฝงเจตจำนงที่ต้องการดึงไทยเข้าร่วมเป็นแหล่งทรัพยากรหนึ่งสำหรับการหล่อเลี้ยงกระบวนผลิตซ้ำระบบทุนนิยมของอเมริกาเอง "การสิ้นสุดสงครามทำให้สหรัฐอเมริกาเกรงว่าเศรษฐกิจของตนจะชะงักงันเนื่องจากแต่ละประเทศจะพยายามฟื้นฟูเศรษฐกิจของตนเองหลังสงครามและจะพึ่งพาสินค้าส่งออกของสหรัฐอเมริกาน้อยลง ดังนั้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง สหรัฐอเมริกาจึงแสดงความพยายามที่จะขยายการค้าและการลงทุนออกไป และให้ประเทศต่างๆยึดมั่นในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ดังที่ดีน อัจชิสัน (Dean Acheson) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศอเมริกาได้กล่าวต่อรัฐสภาคองเกรสในกรณีที่สหรัฐฯให้อังกฤษกู้เงินเมื่อปลาย พ.ศ. 2488 ว่า เราไม่ได้สนใจที่จะให้อังกฤษกู้เงินเพื่อรักษาสัมพันธไมตรีอันดีมากไปกว่าเพื่อช่วยธำรงระบบเศรษฐกิจซึ่งเป็นพื้นฐานของวิถีชีวิตของเรา อันได้แก่ ระบบการค้าเสรีโดยเอกชน" อ้างจาก สิทธิพล เครือรัฐติกาล, "สถาบันพระมหากษัตริย์กับนโยบายต่างประเทศของไทยในยุคสงครามเย็น," <u>ฟ้าเดียวกัน</u> 4 (ตุลาคม- ธันวาคม 2551): 158.

2500 พร้อมด้วยการจัดตั้งคณะรัฐบาลชุดใหม่ภายใต้การเข้ามามีอำนาจปกครองเบ็ดเสร็จของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501) คำแนะนำเชิงบังคับให้รัฐบาลยกเลิกมาตรการผูกขาดการลงทุนในรูปรัฐวิสาหกิจและปรับบทบาทไปเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดบรรยากาศการลงทุนเสรีก็ถูกนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น* เช่น ในปี พ.ศ. 2502-2503 รัฐบาลได้ออกนโยบายส่งเสริมการลงทุน (พระราชบัญญัติ) ขึ้นโดยมีสาระสำคัญหนึ่งคือการเอื้อประโยชน์ทางการลงทุนแก่เอกชนผ่านการใช้นโยบายทางภาษี หรือการลดอัตราภาษีนำเข้าสินค้าทุน หลังจากนั้นไม่นาน รัฐบาลยุบรัฐวิสาหกิจในกิจการค้าปลีก ขายโรงงานบางแห่งให้แก่เอกชน และไม่มีการตั้งรัฐวิสาหกิจเพื่อผลิตสินค้าอุตสาหกรรมอีกยกเว้นรัฐวิสาหกิจที่ดำเนินกิจการประเภทสาธารณูปโภค[1] อีกทั้งรัฐบาลยังประกาศนโยบายไม่แข่งขันกับเอกชน ตัวอย่างเช่น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 6 ปีแรกระบุไว้ว่า "รัฐจะไม่ดำเนินรัฐวิสาหกิจใหม่ที่จะแข่งขันกับธุรกิจเอกชน"[2]

การเปิดประเทศเข้าสู่ยุคสมัยการลงทุนเสรีที่รัฐบาลจอมพล สฤษดิ์(กับรัฐบาลสหรัฐฯ)สร้างขึ้น ได้กลายเป็นมรดกที่รัฐบาลแทบทุกสมัยในระยะต่อมารับไปใช้เป็นแนวทางหลักสำหรับพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศ** ตลอดทศวรรษ 2500 อัตราการการลงทุนคงที่มวลรวมภายในประเทศเติบโต กว่า 13.5 – 18 เปอร์เซ็นต์[3]

---

* ความเป็นไปได้ที่สหรัฐสามารถโน้มน้าวหรือกดดันรัฐบาลไทยให้เร่งปฏิรูปนโยบายการลงทุนแบบเสรี ก็คือการใช้มาตรการเพิ่มเงินช่วยเหลือต่างๆ โดยเฉพาะเงินอุดหนุนด้านการทหารกับรัฐบาลทหาร ขณะเดียวกันก็อาจขู่ตัดเงินหากรัฐบาลมีท่าที่นิ่งเฉยกับข้อเสนอของตน

1 ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์,เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ,หน้า 157.

2 เจมส์ ซี อินแกรม, การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในประเทศไทย 1850-1970 ,แปลโดย ชุศรี มณีพฤกษ์ และเฉลิม พจน์ เอี่ยมกมลา(กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2552), หน้า342.

** "การณ์ได้ปรากฏชัดตั้งแต่หลังการรัฐประหารปี 2501 ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนรัชต์ ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้วว่า เส้นทางการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจไทยเส้นทางใหม่เป็นเส้นทางเศรษฐกิจเสรีนิยม ตลอดช่วงเวลาระหว่างปี 2500-2515 เป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลอเมริกันสามารถเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจไทยอย่างมาก ... และแม้ความรู้สึกต่อต้านการลงทุนของชาวต่างประเทศทวีความเข้มข้นมากขึ้นระหว่างปี 2516-2519 ภายหลังการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเดือนตุลาคม 2519 ระบบเศรษฐกิจกลับเข้าแถวสู่แนวทางเศรษฐกิจเสรีนิยมตามเดิม... นับแต่นั้นมาปรากฏการณ์การแตกแถว ออกจากแนวทางเศรษฐกิจเสรีนิยมและการตีตนออกห่างจากระบบทุนนิยมโลกมิได้ปรากฏให้เห็นอีก" รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ. 2475-2530(กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2546), หน้า 49-50.

3 เจมส์ ซี อินแกรม, การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในประเทศไทย 1850-1970, หน้า 342.

ซ้ำการกำหนดภาษีนำเข้าสินค้าบริโภคในอัตราขั้นสูง (เมื่อเทียบกับอัตราภาษีนำเข้าสินค้าประเภททุน)* ก็ถือเป็นวิธีการที่รัฐปกป้องตลาดในประเทศไว้เพื่อรองรับสินค้าที่ผลิตในประเทศตามนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมการลงทุนเพื่อทดแทนการนำเข้า หลังวิกฤตเศรษฐกิจช่วงทศวรรษ 2520 ไปจนตลอดทศวรรษ 2530 ปริมาณเงินทุน กิจกรรมการลงทุน รวมถึงพื้นที่ตลาดรองรับสินค้าและบริการ ก็ยิ่งก้าวกระโดดอย่างรวดเร็วภายใต้การปรับนโยบายไปสู่เป้าหมายการลงทุนอุตสาหกรรมเพื่อส่งออก** (นอกจากการส่งออกสินค้าหรือบริการบางประเภทแล้ว การลงทุนพัฒนาธุรกิจภาคบริการในประเทศเพื่อดึงดูดตลาดบริโภคจากต่างประเทศเข้าในประเทศก็ขยายตัวขึ้น เช่น ธุรกิจบริการภาคการท่องเที่ยว) กระทั่งหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 กระทั่งปัจจุบันนโยบายส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรมเพื่อส่งออก ก็คงถือเป็นกรอบแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจที่รัฐบาลคงยึดมั่นเสมอมา

สภาวะการลงทุนในประเทศที่ขยายตัว อีกทั้งก็ยังมีตลาดอุปสงค์จากทั้งในและนอกประเทศเป็นฐานระบายสินค้าและบริการ ย่อมเชื่อมโยงไปสู่บริบทการเพิ่มระดับปริมาณมูลค่าส่วนเกินที่จัดสรรภายในระบบเศรษฐกิจของไทยจำนวนมหาศาล ถึงกระนั้น เมื่ออำนาจการลงทุนส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของทุนเอกชน (ทั้งในและนอกประเทศ) ส่วนมากของมูลค่าส่วนเกินหรือผลตอบแทนจากการลงทุนก็ถือเป็นกรรมสิทธิ์โดยชอบธรรมของนายทุนเอกชน แม้บางส่วนจะถูกหักไว้ผ่านระบบภาษีเพื่อเป็นรายได้ของรัฐ หรือจ่ายนอกระบบแก่ข้าราชการทั้งประจำและการเมืองเพื่อแลกกับสิทธิ์พิเศษหรือการอำนวยความสะดวกทางธุรกิจก็ตาม

ด้วยเหตุนี้ จากที่เจ้านายส่วนใหญ่สูญเสียแหล่งรายได้และความเชื่อมั่นในระบบรายได้จากเงินปีเงินเดือนพระราชทาน ประกอบกับบริบทความมั่งคั่งที่ไหลเวียนผ่านกลไกการลงทุนภาคเอกชนนับจากหลัง 2 ทศวรรษหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเรื่อยมา จึงเป็นไปได้ที่เจ้านายหรือบุคคลในราชสกุลวงศ์จักรีจำนวนหนึ่ง ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมเก็บเกี่ยวความมั่งคั่งนั้นๆ ผ่านกลไกลงทุนในรูปแบบต่างๆอย่างสอดรับกับพัฒนาการทุนนิยมไทย (ทั้งฐานะนายทุนเอกชน หรือการสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรธุรกิจเอกชนบนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน) หากแต่การจะรังสรรค์กิจกรรมการลงทุนทางธุรกิจใดๆ จะปรากฏเป็นรูปธรรมได้ก่อต่อเมื่อเจ้านายถือครองทุนทางเศรษฐกิจพื้นฐาน ไม่ว่าจะทั้ง เงินทุน ที่ดิน แรงงาน หรือกำลังประกอบการ

---

* "การศึกษาถึงอัตราให้ความคุ้มครองทางภาษีใน พ.ศ. 2503 พบว่า อัตราภาษีนำเข้าเฉลี่ยสำหรับสินค้าคงทนคือร้อยละ 42 สำหรับสินค้าบริโภคคือร้อยละ 34 ขณะที่อัตราภาษีนำเข้าเฉลี่ยของสินค้าทุนเพียงร้อยละ 19" ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์,เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ,หน้า 159.

** "อัตราความเจริญของ GDP พุ่งขึ้นไปถึงร้อยละ 13.3 ในพ.ศ. 2531 ...ระหว่างพ.ศ. 2528-2534 สินค้าส่งออกทั้งหมดของไทยมีมูลค่าเพิ่มขึ้นสี่เท่า " เรื่องเดียวกัน, หน้า 191.

ในระดับหนึ่งที่สอดรับกับการเป็นปัจจัยการผลิตในระบบทุนนิยม กระบวนแสวงหา/สะสมทุนที่มีเงื่อนไขแตกต่างออกไปจากสมัยศักดินา (หรือช่วงดำรงอยู่ภายใต้รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์)จึงถือเป็นกระบวนปรับตัวทางเศรษฐกิจของเจ้านายในมิติหนึ่งหลังพ.ศ. 2475 ดังผู้ศึกษาจะขยายความต่อไป

4.1 กระบวนแสวงหาทุนทางเศรษฐกิจของบุคคลในราชสกุลวงศ์จักรีหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ความหมายของการถือครองทุนกับการถือครองทรัพย์สินนั้น ถือเป็นเรื่องที่แตกต่างกันอยู่มากตามหลักคิดในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม กล่าวคือ ขณะที่ทุน คือสินทรัพย์ทางเศรษฐกิจที่กำหนดวิถีใช้ประโยชน์ผ่านการนำไปลงทุนผลิตสินค้าและบริการบางอย่างเพื่อเป้าหมายการได้มาซึ่งผลตอบแทนหรือมูลค่าส่วนเกินผ่านกลไกตลาด แต่ทรัพย์สิน คือสินทรัพย์ทางเศรษฐกิจที่ไม่สามารถก่อให้เกิดอำนาจเรียกร้องมูลค่าส่วนเกินใดๆจากกลไกตลาดได้ เพราะยังไม่ได้ถูกนำไปใช้เพื่อการผลิตใดๆ ดังนั้นแม้หลังเปลี่ยนแปลงระบอบปกครองไม่นานนัก จะปรากฏการตั้งข้อสังเกตในพื้นที่สาธารณะต่อความมั่งคั่งของเจ้านายดังเช่น

> *"เมื่อวันยึดอำนาจและในระยะถัดมา หนังสือพิมพ์บางฉบับก็ได้พยายามสืบสวนนำจำนวนทรัพย์สมบัติของเจ้านายมาเปิดเผยตอบสนองเสียงเล่าลือกันขึ้นว่า เจ้านายพระองค์นั้นมีเงินเท่านั้นล้าน เท่านี้ล้าน สุดแล้วแต่ใครจะตั้งหน้าตั้งตาสะสมไว้เป็นเวลานานเพียงไร เช่นสมเด็จพระพันวสามาตุจฉาเจ้า เท่าที่ตรวจสอบแล้วมีเงินอยู่ในราว 400 ล้านบาทเศษ สมเด็จเจ้าฟ้าฯกรมพระนครสวรรค์วรพินิจ มีเงินอยู่ 300 ล้านบาทเศษ รวมให้รัฐบาลใหม่กู้เป็นจำนวนเงิน 30 ล้านบาท กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธินมีเงิน 167 ล้านบาทเศษ..."*[4]

แต่ผู้ศึกษาก็ยังตั้งข้อสงสัยว่า ความมั่งคั่งแห่งทรัพย์สมบัตินั้นๆ (ถ้าเชื่อว่าคือข้อเท็จจริง) เจ้านายถือครองในรูปทุนมากน้อยเพียงใด หรือแทบทั้งหมดคือทรัพย์สินส่วนตัวหรือทุนส่วนใหญ่ที่มิได้ก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงธุรกิจมากไปกว่าที่ดินปล่อยเช่าแก่ชาวนา ตึกแถวและตลาดบางแห่ง อย่างไรก็ดี แม้ผู้ศึกษาไม่สามารถระบุสถานะตั้งต้นของสินทรัพย์นั้นๆให้ชัดเจนได้ (ว่าส่วนใดถูกสำรองไว้เพื่อการบริโภคและส่วนใดถูกสำรองไว้เพื่อการลงทุนทางธุรกิจ) แต่จากการศึกษาข้อมูล

---

[4] ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงศักดิ์ เพชรเสิศอนันต์, ปฏิวัติ 2475(กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2547), หน้า 309.

ประเภทบันทึกความทรงจำต่างๆ ก็ปรากฏเงื่อนไขและพฤติกรรมบางอย่างที่สะท้อนได้ ว่าทรัพย์สมบัติส่วนใหญ่ที่ราชสกุลเจ้ายังคงรักษาสิทธิ์ครอบครองไว้ระหว่างหลังเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง กระทั่งหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง น่าจะคงสถานะในรูปทรัพย์สินมากกว่าที่จะเป็นทุน กล่าวคือ ขณะที่รัฐบาลทั้งสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์(ช่วงปลายสมัย)และสมัยรัฐธรรมนูญให้ความสำคัญกับระบบกรรมสิทธิ์เอกชน* ฝ่ายพระราชวงศ์เองก็มีความเคลื่อนไหวในลักษณะเดียวกัน คือราชสกุลเจ้าหลายสกุลได้ดำเนินการจัดแบ่งทรัพย์สมบัติในราชสกุลออกเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนปัจเจกแทนการถือร่วมกันภายใต้ระบบครอบครัว กรณีของราชสกุลสนิทวงศ์ หม่อมราชวงศ์ สืบศักดิ์สนิทวงศ์ ชุมสาย ได้บันทึกเหตุการณ์การแบ่งมรดกของพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ซึ่งมีศักดิ์เป็นลุงของตนเองไว้ดังนี้

> *"เมื่อจัดแบ่งของเคลื่อนที่เสร็จแล้ว จะต้องแบ่งที่ดินบริเวณวังกันอีก บรรดาทายาทก็ตกลงให้ข้าพเจ้าจัดการอีกแต่ให้แบ่งที่ดินออกเป็น 18 แปลง แปลงหนึ่งให้เป็นบริเวณตึกตำหนักและให้มีที่ดินรวมอยู่เป็นชลาเพื่อจะยกให้เป็นสถานศึกษาของรัฐบาล อีก 17 แปลงจะจัดการจับสลากแบ่งกันคนละแปลง ข้าพเจ้าจึงคัดสำเนาแผนที่หลังโฉนดออกพิจารณา และกะตัดถนนสายหนึ่งตั้งแต่ริมถนนกรุงเกษมเข้าไปสุดเนื้อที่ซึ่งมีจดกับเนื้อที่ด้านตะวันตกริมวัดพลับพลาไชย... แล้วข้าพเจ้ากะแบ่งที่ดินสองฟากถนนออกเป็น 17 แปลงและเขียนสลากเพื่อจะได้ให้จับกันอย่างคราวก่อน..."*[5]

ในบันทึกประวัติชีวิต พจน์ สารสิน ผ่านการเรียบเรียงโดย วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย กล่าวไว้ว่า

> *"ผม* (หมายถึง พจน์ สารสิน- ผู้ศึกษา) *เริ่มทำงานครั้งแรกที่สำนักงานกฎหมายเทพศรีหริศ... นับเป็นสำนักงานกฎหมายที่มีชื่อเสียงเด่นที่สุดในสมัยนั้น เพราะมีบรรดาเจ้านาย ขุนนาง ข้าราชการ พ่อค้าและนักธุรกิจใหญ่ๆ ไปใช้บริการกันมาก และสำนักงานกฎหมายแห่งนี้ก่อตัวเป็นปึกแผ่นขึ้นมาได้ก็เพราะรายได้อันเกิดจากการ*

---

* แม้คณะราษฎรจะยึดอำนาจจากชนชั้นปกครองเดิมและสถาปนาคณะรัฐบาลใหม่ขึ้น แต่รัฐบาลชุดใหม่(ภายใต้การนำของคณะราษฎร)ก็ยังคงให้ความคุ้มครองทรัพย์สินส่วนเอกชน ดังชวลิตเสนอว่า "ถึงแม้ระบบศักดินาจะเสื่อมลงไปมาก แต่ก็ยังเหลือซากแห่งการใช้ที่ดินขูดรีดเบียดเบียนชาวนา โดยมีอำนาจรัฐสนับสนุนในแง่ การเคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชน" ชวลิต วายุภักตร์, "การปฏิรูปเศรษฐกิจในประเทศไทย พ.ศ. 2475-2485," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 262.

5 พระยาสีหศักดิ์สนิทวงศ์, "โชคชะตาในชีวิตที่พอใจ," ใน ประวัติเจ้าพระยาวรพงษ์พิพัฒน์ พระยาภิรมย์ภักดีและประวัติโรงเบียร์ โชคชะตาในชีวิตที่พอใจ(กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, 2506), หน้า 402-403.

จัดการทรัพย์สินมรดกของพระองค์ขาว หรือพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าหญิงอัพภันตรีปชา พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว .. สำนักงานกฎหมายแห่งนี้..ที่ผู้ใช้บริการให้ความไว้วางใจและเชื่อถืออย่างยิ่งก็คือ สามารถในการที่จะจัดการดูแลผลประโยชน์ด้านต่างๆของธุรกิจการค้า ทั้งผลประโยชน์นานาของตระกูลวงศ์ต่างๆที่ใหญ่โตจำนวนมาก โดยเฉพาะราชตระกูลที่สำคัญๆ"[6]

เช่นเดียวกับทรัพย์สมบัติในราชสกุลดิศกุลและในส่วนของพระปกเกล้าฯก็มีการแบ่งสันปันส่วนให้เสร็จสิ้นลงเช่นกัน กรณีของราชสกุลดิศกุล หม่อมเจ้าพูนพิศมัยบรรยายไว้ว่า

"เราประชุมวงศ์ญาติ ให้พระยาบริหารฯหมอความมาเปิดพระพินัยกรรม..ข้าพเจ้าจึงพึ่งรู้รายละเอียดว่าเสด็จพ่อทรงตั้งกรรมการไว้ 5 คน..ให้5 คนนี้จัดการพระศพและแบ่งทรัพย์สมบัติ ซึ่งมีคำสั่งดังนี้ พื้นที่ดินและตัวตึกของเสด็จพ่อตกเป็นของพี่ชายใหญ่ พื้นที่และเรือนของคุณย่าเป็นของพี่หญิงใหญ่ นอกจากนั้นประทานโอนให้เป็นท้องๆ แล้วรวมทั้งข้าพเจ้าและหญิงพิลัยด้วย ส่วนนาและสวนที่มีอยู่เท่าไรให้ขายหมด แล้วแบ่งเป็นเงินจำนวนเท่าๆกันให้ลูกทุกคนทั้งหญิงชาย..."[7]

ส่วนกรณีมรดกของพระปกเกล้าฯ คุณหญิงมณีได้บรรยายว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีได้เรียกท่านไปเพื่อจัดการแบ่งมครกของพระปกเกล้าฯให้เสร็จสิ้นโดยเร็วระหว่างส่วนขององค์เองกับส่วนของทายาทที่เหลือคุณหญิงมณีเป็นตัวแทน ที่ดินกว่า 20 แปลงได้ถูกแบ่งอย่างเสมอกันด้วยการจับฉลาก และส่วนทรัพย์สินในวังศุโขทัย ก็ได้แบ่งเท่าๆกันทั้งในรูปสิ่งของและเงินจากการให้พ่อค้าเข้ามาประมูลซื้อไป[8]

แม้จะไม่สามารถชี้ชัดโดยตรง ว่าทรัพย์สมบัติของราชสกุลเจ้าต่างๆที่ถูกจัดสรรปันส่วน ส่วนใหญ่คือมรดกที่เหล่าทายาทได้รับในรูปทรัพย์สินหรือทุน แต่ก็สามารถอุปมานได้ว่าน่าจะเป็นรูปของทรัพย์สินที่ยังมิได้ถูกใช้เพื่อการลงทุนประกอบธุรกิจมากนักด้วยเหตุผลสำคัญคือ หากพิจารณาเปรียบเทียบกับกระบวนบริหารจัดการทรัพย์สมบัติของตระกูลพ่อค้าชาวจีนระหว่างหลังสงครามโลกครั้งที่สองกระทั่งกลางทศวรรษ 2510 (ผู้ถือเป็นชนชั้นนำทางการค้าการลงทุนใน

---

6 วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย, สารสินสวามิภักดิ์ (กรุงเทพฯ: กายมารุต, 2543),หน้า 76.

7 หม่อมเจ้า พูนพิศมัย ดิศกุล, สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็นภาคจบ(กรุงเทพฯ: มติชน, 2551), หน้า 59.

8 สรุปความรวมทั้งศึกษาเพิ่มเติมได้ใน คุณหญิง มณี สิริวารสาร, ชีวิตเหมือนฝัน(กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์, 2544), หน้า 634-640.

สังคม) การกระจายทรัพย์สมบัติของตระกูลให้เป็นสิทธิ์ขาดของทายาทแต่ละคนเฉกเช่นแนวทางการแบ่งมรดกที่ราชสกุลเจ้ากระทำ ถือเป็นเรื่องที่ผิดวิสัยการทำธุรกิจสำหรับตระกูลพ่อค้าชาวจีนอยู่มาก เพราะโดยส่วนมากทรัพย์สมบัติในตระกูลคือสินทรัพย์ทางเศรษฐกิจในรูปทุนการค้าการลงทุนในธุรกิจต่างๆ ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้กระบวนสะสมทุนทางธุรกิจของครอบครัวลดประสิทธิภาพลง* วิถีถือครองทรัพย์สมบัติในรูปกงสีหรือการใช้ระบบครอบครัวร่วมกันบริหารจัดการผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในตระกูลจึงเป็นวิธีที่นิยมกว่า(ในช่วงเวลานั้น)** ขณะเดียวกัน การที่ราชสกุลเจ้าจำนวนมากเลือกที่จะกระจายทรัพย์สมบัติออกเป็นส่วนย่อยโดยกำหนดให้แต่ละส่วนต่างก็เป็นอิสระจากกัน(ตามแต่ละอำนาจถือครองส่วนบุคคล) ก็น่าจะบ่งชี้ได้ว่าพื้นฐานทรัพย์สมบัติในราชสกุลหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจนกระทั่งตลอดช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ยังแทบมิได้ถูกวางแผนหรือกำหนดใช้เพื่อเป้าหมายการลงทุนทางธุรกิจเท่าไรนัก เพราะไม่เช่นนั้น การตัดสินใจแบ่งแยกสินทรัพย์ออกเป็นส่วนๆเช่นนี้ ก็ถือเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกับวิถีทางธุรกิจในขณะเวลานั้นไม่น้อย ด้วยถือเป็นการทำลายกลไกสะสมทุนที่มีผลให้หน่วยธุรกิจของครอบครัวเจ้าเอง อาจต้องเผชิญกับภาวะความเสียเปรียบทางการแข่งขันกับกลุ่มทุนอื่นๆโดยเฉพาะกลุ่มพ่อค้าชาวจีน

อย่างไรก็ดี หากเชื่อว่าสถานะทางสินทรัพย์ของราชสกุลเจ้าหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองส่วนมากคือทรัพย์สินที่ยังมิได้ถูกใช้เป็นทุน การแบ่งมรดกของราชสกุลเจ้า ก็อาจหมายถึงเงื่อนไขที่ช่วยสนับสนุนให้เจ้านายบางส่วนตัดสินใจลงทุนทางธุรกิจเร็วขึ้น เพราะเมื่อเจ้านายคนใดคนหนึ่งต้องการริเริ่มลงทุนทำการต่างๆ ก็สามารถตัดสินใจนำสินทรัพย์ส่วนของตนไปใช้เป็นทุนได้ทันทีโดยไม่ต้องรอความเห็นชอบและอำนาจตัดสินใจร่วมจากบุคคลอื่นในครอบครัว ที่ก็อาจมิได้ร่วมเห็นชอบกับการตัดสินใจนั้นๆแต่ถือสิทธิ์ความเป็นเจ้าของร่วมในสินทรัพย์(ที่ยังคงถือกรรมสิทธิ์

---

* เพราะนอกจากทุนจะไม่ถูกจัดสรรออกเป็นส่วนๆอันเป็นผลให้อาจเกิดความเสียเปรียบเชิงแข่งขันทางธุรกิจแล้ว ระบบธุรกิจแบบครอบครัวหรือกงสี ยังถือเป็นวิธีช่วยสะสมกำลังประกอบการทางหนึ่งโดยอาศัยแรงคนในครอบครัวเข้าร่วมกันบริหารจัดการ

** งานรวบรวมพัฒนาการทางธุรกิจของตระกูลพ่อค้าสำคัญหลายตระกูลในไทยโดยธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์ ชี้ให้เห็นว่า ก่อนกลางทศวรรษ 2510 ลักษณะการดำเนินธุรกิจของตระกูลพ่อค้าส่วนใหญ่ยังคงนิยมใช้ระบบธุรกิจครอบครัวหรือระบบกงสี เช่น ตระกูลจิราธิวัฒน์ "ย้อนอดีตภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองได้ยุติลงประมารสองปี คือปี 2490 ครอบครัวจิราธิวัฒน์ก็ได้ย้ายจากบางขุนเทียนไปปักหลักอยู่ที่ตึกแถวหนึ่งคูหาเล็กๆ บริเวณปากตรอกกัปตันบุช ถนนเจริญกรุงที่เรียกกันว่า แถวสี่พระยาโดยไปเปิดร้านจำหน่ายสินค้าแบบห้างสรรพสินค้าโดยใช้ชื่อว่า ห้างเซ็นทรัลเทรดดิ้ง ทั้งนี้ เจ็ง นี่เตียง (ต้นตระกูล) เป็นทั้งเถ้าแก่และหลงจู๊ ดำเนินธุรกิจแบบครอบครัวเช่นเดียวกับคนอื่นๆในยุคนั้น" หรือตระกูลตั้งคารวคุณผู้บุกเบิกอุตสาหกรรมสีในประเทศไทย "ว่ากันว่า ในการบริหารกิจการสียุคแรกซึ่งเป็นยุคบุกเบิกนั้น ผู้นำตระกูลตั้งคารวคุณก็บริหารเช่นเดียวกับการบริหารธุรกิจของตระกูลอื่นๆ คือบริหารในลักษณะระบบครอบครัว หรือที่ชาวจีนเรียกว่าระบบกงสี" เป็นต้น ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, 55 ตระกูลดัง ภาค1(กรุงเทพฯ: กรุงเทพธุรกิจ, 2543), หน้า 55,155.

ครอบครองร่วมกัน) นอกจากนี้ ในกรณีที่ทายาทแทบทั้งหมดในราชสกุลไม่ได้มีความชำนาญทางธุรกิจ แทนที่ทรัพย์สินภายใต้ระบบกรรมสิทธิ์ร่วมจะมีโอกาสพัฒนาไปเป็นปัจจัยการผลิตเพื่อใช้ลงทุนทำธุรกิจของครอบครัว (เช่นเดียวกับตระกูลพ่อค้าชาวจีน) ก็กลับกลายเป็นว่าทรัพย์สินยิ่งถูกจำกัดให้ไม่สามารถพัฒนาไปเป็นปัจจัยการผลิตเพื่อนำไปใช้ลงทุนแม้ว่าทรัพย์สินนั้นๆจะแฝงไว้ซึ่งมูลค่าทางเศรษฐกิจมากเพียงใดก็ตาม เนื่องจากถูกถือครองในมือกลุ่มคนที่ยึดจุดร่วมเดียวกันคือขาดความรู้ความสามารถทางธุรกิจ ตัวอย่างเช่นการขายวังบูรพาภิรมย์ของเจ้านายราชสกุลภานุพันธ์ ที่คุณหญิงมณี สิริวารสาร ได้ให้ความเห็นไว้ดังนี้

> *"ส่วนวังบูรพาภิรมย์นั้น ทายาทส่วนมากทรงเห็นว่าไม่มีทางใดนอกจากพยายามขายให้ได้และนำเงินมาแบ่งกัน ทุกองค์มองว่าวังนี้เป็นลักษณะ ช้างเผือก ไม่มีใครต้องการหรือสนใจปรับปรุงเป็นอย่างอื่นเลย พระทายาทของสมเด็จวังบูรพาไม่มีใครเป็นนักธุรกิจหรือมีหัวทางการค้าแลมองข้ามคุณค่ามหาศาลของที่ดินผืนนี้ ซึ่งสามารถทำกำไรให้เจ้าของได้มากมายมหาศาล หากรู้จักวิธีดำเนินการที่ถูกต้อง"*[9]

สำหรับทายาทในราชสกุลต่างๆที่นำส่วนแบ่งในทรัพย์สินของราชสกุลไปใช้เพื่อสนองความต้องการด้านการบริโภคเป็นสำคัญ นั่นก็เป็นเรื่องที่สุดแล้วแต่อำนาจการตัดสินใจตามแต่ละปัจเจก แต่สำหรับทายาทที่ต้องการแสวงหากิจกรรมการลงทุนในโลกธุรกิจแล้ว การได้รับสิทธิขาดในทรัพย์สมบัติของราชสกุล(แม้จะไม่ใช่ทั้งหมด) ย่อมมีผลอย่างมากให้กระบวนแปลงทรัพย์สินไปเป็นปัจจัยการผลิต รวมทั้งกระบวนตัดสินใจนำปัจจัยการผลิตส่วนตนเข้าร่วมลงทุนกับกลุ่มทุนภายนอกคล่องตัวขึ้น ด้วยเพราะไม่จำเป็นต้องตัดสินใจดำเนินการผ่านอำนาจเห็นชอบจากบุคคลอื่นใด(ทั้งที่ถือเป็นคนในครอบครัว)ดังที่เสนอไว้แล้วข้างต้น

4.1.1 วิถีแสวงหาทุนทางเศรษฐกิจบนฐานทรัพย์สินที่เจ้านายสะสมไว้ก่อนเปลี่ยนแปลงระบอบปกครอง

สำหรับต้นทุนบางประเภทเช่น ที่ดิน หรือเงินทุน เบื้องต้นเจ้านายและบุคคลในราชสกุลเจ้ากลุ่มหนึ่ง อาจตั้งต้นแสวงหาได้โดยการนำสินทรัพย์ที่ตนเองถือครองไว้ไปใช้ลงทุนผลิตสินค้าและบริการได้โดยตรง หรือหมายถึง กระบวนแปลงทรัพย์สินไปเป็นทุนด้วยเน้นปรับเป้าหมายการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นๆเพื่อจุดประสงค์เชิงธุรกิจ โดยอาจปรากฏทั้งในรูปแบบการแปลง

---

[9] คุณหญิง มณี สิริวารสาร, ชีวิตเหมือนฝัน, หน้า 566.

ทรัพย์สินดังกล่าวไปเป็นทุนโดยตรง (เงินสะสมเป็นเงินทุน หรือที่ดินว่างเปล่าเป็นทุนที่ดิน) เช่น การลงทุนทำธุรกิจภาพยนตร์ของพระองค์เจ้าภาณุพันธ์ยุคล (บริษัทไทยพิล์ม) ก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่สองไม่กี่ปี ทรงเห็นชอบที่จะนำที่ดินว่างเปล่าของท่านในเขตทุ่งมหาเมฆไปเป็นต้นทุนก่อตั้งโรงถ่ายภาพยนต์ไทยฟิล์ม ดังปรากฏในหนังสือว่าด้วยชีวประวัติของพจน์ สารสิน ซึ่งเสนอโดย วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย ว่า

> *"พจน์* (พจน์ สารสิน- ผู้ศึกษา)*มาช่วยกันทำหนังไทยไหม ผม*(พระองค์เจ้าภาณุพันธ์ยุคล- ผู้ศึกษา)*มีที่ดินว่างๆอยู่ตรงทุ่งมหาเมฆ ตั้งใจว่าจะใช้สร้างเป็นโรงถ่ายภาพยนต์แล้วร่วมหุ้นกันผลิตภาพยนต์ออกฉาย"*[10]

รวมทั้งการก่อตั้งบริษัทอุตสาหกรรมไหมไทยของจิมทอมป์สันที่เจ้านายกลุ่มหนึ่งเข้าร่วมหุ้น(การนำเงินสะสมไปเป็นเงินลงทุน) หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ดังข้อมูลที่ปรากฏในวารสารศิลปวัฒนธรรม ฉบับเดือน มกราคม พ.ศ. 2544

> *"ปลายปี 2491 จิม ทอมป์สัน ได้ก่อตั้งบริษัท อุตสาหกรรมไหมไทย จำกัด ขึ้น โดยมีผู้ร่วมก่อตั้งจากหนังสือบริคณสนธิ ดังนี้1. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระชัยนาทนเรนทร2. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธ์ยุคล 3. หม่อมเจ้าวัฒยากร เกษมศรี4. หม่อมเจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ รังสิต..."*[11]

และการแปลงทรัพย์สินจากรูปหนึ่งไปเป็นทุนอีกรูปหนึ่ง (เป็นไปได้ทั้งการแปลงที่ดินไปเป็นเงินทุนหรือการแปลงเงินสะสมไปเป็นทุนที่ดิน) ตัวอย่างที่ปรากฏชัดคือการลงทุนอสังหาริมทรัพย์ของคุณหญิงมณี สิริวารสาร(ประมาณช่วงทศวรรษ 2530) ที่นำที่ดินบางแปลงไปขายเป็นเงินเพื่อนำมาใช้เป็นเงินทุนทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ในที่ดินบริเวณถนนเพลินจิต ประเด็นนี้กล่างอ้างจากข้อมูลในวารสาร ผู้จัดการรายเดือน (พฤษภาคม 2542) ความว่า

> *"ต่อมาภายหลังเมื่อคุณหญิงมณีแต่งงานใหม่กับนายแพทย์ ปชา สิริวรสาร ก็ได้มีความคิดที่จะพัฒนาที่ดิน ขึ้น โดยโครงการแรกก็คือการสร้างอาคารมณียาสูง 7 ชั้นซึ่ง*

---

10 วิมลพรรณ ปีตธวัชชัย, สารสินสวามิภักดิ์,หน้า 99.

11 ปรามินทร์ เครือทอง, "สะกดรอย จิม ทอมป์สัน ราชาไหมไทย หรือสายลับ," ศิลปวัฒนธรรม 255 (มกราคม 2544): 57.

เป็นที่ดินในบริเวณบ้านบนถนนเพลินจิต ผลก็คือประสบความสำเร็จอย่างดี มีผู้เช่าจองเต็มทุกชั้นและใช้เวลาเพียง 2 ปีก็คืนทุนอีก 3 ปีต่อมาอาคาร "สิริณี" ซึ่งเป็นโครงการที่ 2 ก็เกิดขึ้น คราวนี้ด้วยความมั่นใจก็เลยสร้างเป็นตึกสูงถึง 10 ชั้น และก็สามารถประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับโครงการแรก สามารถคืนทุนได้ภายในระยะประมาณ 2 ปีเช่นกัน เม็ดเงินที่ได้นำมาลงทุนในการก่อสร้างตึกทั้ง 2 หลังนั้นคุณหญิงมณีใช้วิธีขายที่ดินแปลงอื่นไปเมื่อได้เงินสดมาก็เอามาลงทุน ไม่ได้กู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน ไม่ต้องมีการจ่ายดอกเบี้ย ในขณะที่ที่ดินที่ใช้ในการก่อสร้างก็เป็นของตนเอง..."[12]

รวมถึงกรณีสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (พิจารณาในฐานะองค์กรดำเนินการลงทุนทางธุรกิจที่สัมพันธ์กับราชสกุลมหิดล) ที่ตัดสินใจนำที่ดินบริเวณทุ่งพญาไทไปแลกเปลี่ยนกับหุ้นธนาคารไทยพาณิชย์ส่วนที่ถือครองโดยกระทรวงการคลังในช่วงทศวรรษ 2540 ตามที่สมถวิล ลีลาสุวัฒน์ เสนอไว้ในวารสารฟ้าเดียวกันดังนี้

"กรณีของแบงก์ไทยพาณิชย์ ซึ่งฟื้นตัวอย่างรวดเร็วหลังวิกฤตเศรษฐกิจ โดยปี 2544 สามารถพลิกทำกำไรได้สูงสุดอยู่ในระดับแถวหน้าของวงการแบงค์พาณิชย์ ในขณะที่แทบทุกธนาคารยังต้องดิ้นรนและถูกบังคับให้เพิ่มเงินทุนสำรอง ในฐานะผู้ถือหุ้นใหญ่ธนาคารไทยพาณิชย์ สำนักงานทรัพย์สินฯ จำเป็นต้องหาวิธีใส่เงินเพิ่มทุนทุกวิถีทางเพื่อรักษาสถานภาพ คิดเป็นวงเงินลงทุน 8,000 ล้านบาท ในที่สุดสำนักงานทรัพย์สินฯจึงตัดสินใจนำที่ดินที่มีอยู่ไปแลกกับหุ้นแบงก์ไทยพาณิชย์ในส่วนที่กระทรวงการคลังถือหุ้นอยู่ประมาณ 13 เปอร์เซ็นต์ ..."[13]

แม้เจ้านายบางส่วนจะตัดสินใจแปลงทรัพย์สินไปเป็นทุนบนพื้นฐานการเลือกช่องการลงทุนเฉพาะทางที่สอดคล้องกับความสนใจหรือความถนัดดั้งเดิม ซึ่งอาจถือเป็นกระบวนการแปลงทักษะความรู้ความสนใจเฉพาะด้านของตนเองไปเป็นทุนประกอบการวิธีหนึ่ง (เช่นพระองค์เจ้าภาณุพันธ์ยุคลก็ทรงสนใจในศาสตร์ด้านภาพยนตร์เป็นพิเศษ หรือหม่อมราชวงศ์ นริศรา จักรพงษ์

---

12 "คุณหญิงมณีได้ผู้ร่วมทุนใหม่ สานต่อโครงการยักษ์ของตระกูล," ผู้จัดการรายเดือน 188 (พฤษภาคม 2542): 29.

13 สมถวิล ลีลาสุวัฒน์, "จุดเปลี่ยนแห่งทศวรรษ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์," ฟ้าเดียวกัน 2 (เมษายน-มิถุนายน 2550): 129.

ทายาทของพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ที่อาจทำธุรกิจสำนักพิมพ์ก็เพราะท่านสนใจงานวรรณกรรม) แต่สำหรับเจ้านายอีกส่วน ก็มิได้ลงทุนโดยอาศัยความถนัดส่วนตัวเป็นเครื่องมือชี้นำ หากแต่ดำเนินการแปลงทรัพย์สินไปเป็นทุนด้วยเพราะเห็นโอกาสประกอบธุรกิจจากภาวะการขยายตัวของตลาดสินค้าและบริการในระบบเศรษฐกิจ หรือแม้แต่ความจำเป็นต้องรับช่วงกิจการของครอบครัวต่อ ซึ่งทั้งสองกรณีอาจหมายถึง การเข้าสู่โลกธุรกิจโดยที่เจ้านายกลุ่มนี้ยังขาดทักษะความรู้ความสามารถทางการบริหารจัดการทุนอยู่ไม่น้อยจนเป็นเหตุให้จำเป็นต้องเร่งแสวงหาทักษะประกอบการแก่ตนเอง* กรณีหม่อมราชวงศ์ ปรียนันทนา รังสิต หรือทายาทเจ้านายสายราชสกุลรังสิตท่านหนึ่ง สะท้อนประเด็นดังกล่าวไว้ดังนี้

> *"ตอนที่หญิงกลับมาอยู่เมืองไทย ท่านพ่อเป็นเสาหลักที่สำคัญในชีวิต หญิงทำอพาร์ตเม้นต์ให้เช่า...พอถึงปี 2533 ท่านพ่อสิ้นฯ หญิงจึงเริ่มรับภารกิจหนักทางธุรกิจตั้งแต่นั้นมา จากความเป็นนักประวัติศาสตร์มาสู่นักธุรกิจนั้น คุณหญิงปรียนันทนาต้องปรับตัวอย่างสุดขั้วทั้งในด้านการทำงานและแนวความคิด สมัยเรียนหนังสือหญิงไม่ถนัดวิชาเลข พอต้องมารับช่วงงานแทนท่านพ่ออย่างกะทันหัน แรกๆ ไม่ค่อยรู้เรื่องบัญชี แต่บังเอิญรู้จักอาจารย์เติมศักดิ์ กฤษณามระ เลยขอให้ท่านส่งอาจารย์จากจุฬาฯมาสอนวิธีอ่านงบดุลให้ จนเข้าใจพื้นฐานของบัญชี เรียกว่าต้องปรับปรุงตัวเองอย่างกะทันหันจริงๆ แต่ก็ทำได้ในที่สุด ท่านพ่อมีบริษัทในเครือหลายบริษัท และตอนหลังหญิงมาทำด้านอสังหาริมทรัพย์เองอีกด้วยคือโครงการบ้านปิยะสาธร และบ้านเทพลิต ภายใต้ชื่อของบริษัทนันทนา และ โลมา โฮลดิ้ง ขณะนี้ธุรกิจดำเนินไปได้ด้วยดี..."*[14]

---

* การหาผลตอบแทนจากนำทรัพย์สินไปลงทุนโดยที่เจ้านายไม่ต้องอาศัยกำลังประกอบการของตนเองแต่อาศัยพ่อค้าชาวจีนเป็นผู้ดำเนินการลงทุนแทนแล้วแบ่งสรรปันส่วนมูลค่าส่วนเกินจากการลงทุนตามเงื่อนไขการลงทุน ก็ถือเป็นเรื่องที่กระทำได้และอาจถือเป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมมากสำหรับชนชั้นสูงหลังสงครามครามโลกครั้งที่สอง โดยเฉพาะการให้ชาวจีนลงทุนสร้างตึกแถวบนที่ดินเปล่าของตนเอง โดยกำหนดระยะเวลาให้ชาวจีนใช้ประโยชน์ที่แน่นอน พร้อมระหว่างนั้นก็ยังได้รับสิทธิ์เก็บค่าเช่า โดยพ่อค้าชาวจีนจะได้รับค่าแป๊ะเจี๊ยะของตึกแถว แต่อย่างไรก็ดี วิธีเช่นนี้ก็ทำให้เจ้านายมักต้องประสบปัญหาการผิดสัญญาหรือถูกพ่อค้าชาวจีนเอาเปรียบบ่อยครั้ง ดังคำอธิบายว่า "มีพ่อค้าชาวจีนมาขอเช่าที่ดินตรงตรอกซ่องกงเซี่ยงไฮ้ (ที่ดินของราชสกุลภาณุพันธ์)เพื่อสร้างตึกแถวสี่ชั้นประมาณ 20 คูหา ...แต่เมื่อครบสิบปี พ่อค้าจีนคนนี้กลับบ่ายเบี่ยงหลายประการ และยังได้เก็บค่าแป๊ะเจี๊ยะล่วงหน้าก่อนกำหนดที่สัญญาจะหมดเพียงเล็กน้อย และยังได้ก่อความยุ่งยากต่างๆนานา..." คุณหญิงมณี สิริวารสาร, ชีวิตเหมือนฝัน,หน้า644-645. ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาเชื่อว่า ถึงที่สุดการอาศัยกำลังประกอบการของผู้อื่นทั้งหมดให้ถืออำนาจบริหารจัดการทรัพย์สินของตนในเชิงพาณิชย์ จึงไม่ใช่วิธีที่เจ้านายปรารถนาเท่าไรนัก

14 รวิสา, "หม่อมราชวงศ์ ปรียนันทนา รังสิต," สกุลไทย 2426 (เมษายน 2544): 46.

วิธีแสวงหาทักษะประกอบการผ่านกลไกการศึกษาของหม่อมราชวงศ์ ปรียนันทนา รังสิต ถือเป็นแนวทางการสะสมทุนประกอบการที่นิยมกันในราชสกุลเจ้าต่างๆ ด้วยปรากฏว่า เจ้านายและทายาทเจ้านายหลากหลายราชสกุลเลือกที่จะซื้อบริการทางการศึกษาในสาขาวิชาที่เน้นจำหน่ายความรู้เชิงธุรกิจ ตัวอย่างบางส่วนเช่น หม่อมราชวงศ์สุภดิศ ดิศกุลศึกษาปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยนอร์ทดาโคต้า (North Dakota State University) สาขาการวางแผนภาค (Community and Regional Planning) หม่อมราชวงศ์ปรีดิยาธร เทวกุลศึกษาปริญญาตรี สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้ทุนจากธนาคารกสิกรไปศึกษาต่อสาขาบริหารธุรกิจ (MBA) ที่สหรัฐอเมริกา หม่อมหลวงทองมกุฎ ทองใหญ่ศึกษาปริญญาตรีด้านการออกแบบอุตสาหกรรมประเทศออสเตรเลีย และต่อด้วย ปริญญาโทด้านบริหารธุรกิจที่สหรัฐอเมริกาและ หม่อมหลวงภาสันต์ สวัสดิวัตน์ศึกษาปริญญาโทภาคการบริหารจัดการธุรกิจด้านการเงินที่สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

บริบทการซื้อบริการทางการศึกษา หรือการแปลงทรัพย์สินไปเป็นทุนปัจจัยการผลิตผ่านการซื้อบริการจากองค์กรการศึกษาทั้งภายในและภายนอกประเทศ อันจะนำมาซึ่งโอกาสให้ผู้ซื้อบริการมีทักษะต่อรองผลประโยชน์ภายใต้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนในระบบทุนนิยมยิ่งขึ้น แม้จะถือเป็นความปกติแห่งยุคสมัยปัจจุบันที่ทุกชั้นในสังคมปฏิบัติกัน* แต่หากพิจารณาในเชิงกระบวนคลี่คลายทางประวัติศาสตร์ ก็จะพบว่า โดยพื้นฐานแล้ว ค่านิยมการส่งบุตรหลานไปศึกษาเพื่อเก็บเกี่ยวความรู้เชิงพาณิชย์ ไม่ใช่วัฒนธรรมที่ชนชั้นเจ้านายสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองถือปฏิบัติ** ซ้ำการที่ชนชั้นเจ้านายจะนำความรู้ที่ร่ำเรียนมาไปใช้เพื่อมุ่งหาประโยชน์เพื่อการใดการหนึ่งที่ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน (สนองงานราชการ) ก็ยิ่งเป็นเรื่องขัดแย้งกับโลกทัศน์ของชนชั้นเจ้านายในสมัยนั้นอย่างยิ่ง ดังปรากฏในรายพระหัตถ์ของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพถึง หม่อมเจ้าดิศศานุวัตร ดิศกุล ความว่า

> *"การเป็นนักเรียนไปรเวตนี้มีประโยชน์อย่างหนึ่งซึ่งเมื่อกลับมาเรามีอิสระจะทำการอันใดก็ได้ตามใจ ไม่จำต้องรับราชการแผ่นดิน แต่ประโยชน์ข้อนี้ไม่ใช่สำหรับเจ้า ผู้ซึ่งเกิดมาในราชสกุลพระบรมราชจักรีวงศ์ มีหน้าที่ต่อบ้านเมืองผิดกับผู้อื่น ด้วยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์ ตลอดจนเจ้านายซึ่งเป็นต้นตระกูลแต่ก่อน ได้ทรงปกปัก*

---

* เช่นชาวนาจำนวนหนึ่งก็พยายามส่งลูกหลานเข้าเรียนในระดับสูงที่สุดตามกำลังการหาเงินซื้อบริการการศึกษา เพื่อคาดหวังว่า ลูกหลานของตนจะมีอนาคตที่ดีกว่าหากสามารถประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างในบริษัทเอกชนหรือแรงงานคอปกขาวมากกว่าการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม

** ทั้งเจ้าฟ้าและพระองค์เจ้าในสายราชสกุลรัชกาลที่ 5 ส่วนมากทรงถูกส่งไปรับการศึกษาด้านการทหารที่ตะวันตก รวมถึงหม่อมเจ้าหลายพระองค์ก็ทรงศึกษาในสาขาวิชาดังกล่าวต่อเนื่องมาเช่นกัน

ความเป็นอิสระของชาติไทย ส่งสืบต่อมาจนถึงชั้นพ่อและชั้นเธอ หน้าที่อันผู้ซึ่งเกิดมาในราชสกุลจะละเลียไม่อุทิศกำลังความสามารถของตนให้แก่บ้านเมืองนั้นไม่ได้ เว้นเสียแต่จะไม่มีโอกาส เพราะเหตุนี้ส่วนตัวเธอจะเป็นนักเรียนไปรเวตก็ตาม นักเรียนหลวงก็ตาม เมื่อกลับมาถ้าบ้านเมืองต้องการใช้จะปฏิเสธไม่ได้ ไม่มีอิสระเหมือนกับผู้ซึ่งเขาไม่ได้เป็นเชื้อสายราชสกุล"[15]

อย่างไรก็ดี กติกาเช่นนี้ผ่อนคลายความเข็มงวดลงมากหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพราะนับตั้งแต่คณะราษฎรทำลายเงื่อนไขการคัดสรรชนชั้นอำนาจปกครองด้วยยึดเกณฑ์ทางชาติกำเนิด การศึกษาเพื่อเป้าหมายการเข้ารับราชการของชนชั้นเจ้านายจึงลดความสำคัญลงในเชิงอัตวิสัย* รวมทั้ง เมื่อชนชั้นเจ้านายเองก็จำเป็นต้องปรับวิถีดำรงอยู่ทางเศรษฐกิจหลังขาดรายได้จากระบบราชการ การศึกษาด้านธุรกิจเพื่อเป้าหมายเสริมสร้างความมั่งคงทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมจึงเสมือนเป็นกลไกการปรับตัวของชนชั้นเจ้านายทางหนึ่งเพื่อให้สอดรับต่อภาวะความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ซึ่งก็ไม่เฉพาะแต่ทุนปัจจัยการผลิตที่เจ้านายแสวงหาผ่านระบบการศึกษา จะส่งเสริมให้กิจกรรมการลงทุนของตนเองหรือครอบครัวมีประสิทธิภาพแสวงหาผลตอบแทนสูงขึ้นเท่านั้น** หากยังปรากฏรูปการบางอย่างที่ขัดกับขนบความเชื่อโดยทั่วไปว่าเจ้านายมีแต่ทรัพย์สินแต่ขาดความสามารถบริหารจัดการทรัพย์สิน ด้วยบุคคลในราชสกุลเจ้ากลุ่มหนึ่ง ได้พิสูจน์ความเป็นชนชั้นนำทางธุรกิจ โดยสามารถนำองค์ความรู้ที่ศึกษามาไปใช้ต่อยอดจนก้าวขึ้นสู่ฐานะผู้บริหารสำคัญใน

---

15 เอกสารส่วนพระองค์ กรมดำรงฯ สาส์นพระญาติวงศ์ หม่อมเจ้าดิศศานุวัตร ดิศกุล ในสายชล สัตยานุรักษ์, สมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์ เมืองไทย และชั้นของชาวสยาม(กรุงเทพฯ: มติชน, 2546), หน้า 184.

* เช่นหม่อมราชวงศ์ ถนัดศรี สวัสดิวัฒน์ ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า " พ่อ (หม่อมเจ้าเฉลิมศรี สวัสดิวัฒน์ – ผู้ศึกษา)อยากให้เข้าทหาร แต่ในสมัยนั้นเป็นยุคที่เขาแอนตี้เจ้ากันแล้ว สกุลสวัสดิวัฒน์ ผู้ใหญ่ในแผ่นดินยุคนั้นถือว่าเป็นผู้มีอิทธิพล ให้อยู่ในนี้ไม่ได้ต้องไปอยู่ข้างนอก เพราะขนาดเสด็จปู่ยังโดนเนรเทศให้ไปสิ้นที่ปีนังเลย ในปีพ.ศ. 2484-2485 พวกเราโดนปลดหมดทุกคนไม่มีใครเหลือ จะเข้าโรงเรียนนายร้อย นายเรือ อะไรไม่ได้ทั้งนั้น ทั้งๆที่พ่อเป็นนักเรียนนายร้อยรุ่นเดียวกับจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และจอมพล ผิน ชุนหะวัณ อย่าลืมว่าสมัยนั้นปู่ผมเป็นทั้งน้าและพ่อตาของรัชกาลที่ 7 ..." ใน "ชีวิตที่เกินคำบรรยาย," ผู้จัดการ 248 (พฤษภาคม 2547): 117.

** "หม่อมหลวงภาสันต์เรียนจบในปี 2529 งานแรกที่เขาได้เข้าไปช่วยพ่อ(หม่อมราชวงศ์ ถนัดศรี สวัสดิวัฒน์ – ผู้ศึกษา) คือศูนย์อาหารในมาบุญครอง ...จากนั้นก็ไปเรียนเอ็มบีเอด้านการเงินต่อที่ George Washington University กลับมาในปี 2534 จึงเริ่มทำงานอย่าง จริงจังกับบริษัทประกิต โฮลดิ้ง บริษัท โมษณาที่โด่งดังมากในสมัยนั้น ในตำแหน่งผู้จัดการฝ่ายบัญชีและการเงิน แต่แล้วก็ต้องการทำงานที่ท้าทายกว่า จึงไปสอบเข้าทำงานในบริษัทพรอคเตอร์ แอนด์แกมเบิล ประเทศไทย (พีแอนด์จี) ก่อนเข้าไปเป็นผู้จัดการทั่วไปในบริษัทธรณีพิพัฒน์ ทำน้ำแร่ "ออรา" ของวิวิศน์ เตชะ ไพบูลย์ ซึ่งคุณชายถนัดศรีเป็นผู้ถือหุ้น 10 เปอร์เซ็นต์ โดยเป็นผู้วางแผนบุกเบิกการตลาดแบบถึงลูกถึงคน ในยุคแรกได้ตระเวนไปทำตลาดเองในเกือบทุกจังหวัด จนปัจจุบัน ออราต้องผลิตตลอด 24 ชั่วโมง มีกำลังการผลิตหนึ่งหมื่นขวดต่อชั่วโมง ยอดขาย 200 กว่าล้านบาทต่อปี" อรวรรณ บัณฑิตกุล, "ชีวิตที่เลือกแล้ว ม.ล.ภาสันต์ สวัสดิวัตน์," ผู้จัดการ 248 (พฤษภาคม 2547): 128-129.

องค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ทั้งภายในและบรรษัทข้ามชาติ เช่น หม่อมราชวงศ์ศุภดิศ ดิศกุล ดำรงตำแหน่งบริหารในบริษัทขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจบริการด้านการบินหลายองค์กร เช่นบริษัทบาฟส์ (ให้บริการเชื้อเพลิงการบิน) หม่อมหลวงทองมกุฎ ทองใหญ่ ดำรงตำแหน่งบริหารในหลายองค์กรที่เน้นการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ เช่น ตำแหน่งกรรมการผู้จัดการฝ่ายค้าหลักทรัพย์ของบริษัทหลักทรัพย์ บล. ซิตี้ คอร์ป (ประเทศไทย) ด้วยท่านได้กล่าวไว้ว่า "*ในธุรกิจที่ผมทำนั้นส่วนใหญ่ทำธุรกรรมกับต่างชาติ ซึ่งเขาไม่สนใจสายสัมพันธ์หรือนามสกุล ว่าคุณจะเป็นทองใหญ่ หรือทองไม่ใหญ่*"[16]

กล่าวโดยสังเขป หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง บุคคลในราชสกุลเจ้าจำนวนไม่น้อยสะสม ทั้งทุนที่ดิน เงินทุน และทุนประกอบการระดับหนึ่ง ได้จากการตั้งต้นแสวงหาบนฐานทรัพย์สินของครอบครัวที่สะสมไว้ตั้งแต่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ด้วยวิธีนำทรัพย์สินนั้นๆมาบริหารจัดการใหม่ให้สอดรับกับความหมายของทุน แต่วิธีการเช่นนี้ก็ไม่ใช่วิธีการแสวงหาทุนเพียงช่องทางเดียว เพราะบางครั้งกระบวนแสวงหาทุนของเจ้านาย ก็มาจากแหล่งทรัพยากรภายนอก ดังจะกล่าวต่อไป

4.1.2 วิถีแสวงหาทุนทางเศรษฐกิจจากแหล่งทรัพยากรภายนอก

เท่าที่ผู้ศึกษาสืบค้นวิธีแสวงหาเงินทุนของชนชั้นเจ้านายทั้งในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และหลังจากนั้น พบว่าเดิมทีในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แม้ธุรกิจการเงินการธนาคารจากกลุ่มทุนต่างชาติ และธนาคารที่ดำเนินงานโดยกลุ่มพ่อค้าชาวจีนจะก่อตั้งขึ้นในสยาม แต่ด้วยเจตนารมณ์การก่อตั้งธุรกิจการเงินการธนาคารทั้งสองกลุ่มก็มีจุดประสงค์เพื่อเป็นฐานการเงินสนับสนุนกิจการการค้าเฉพาะกลุ่มเป็นสำคัญ กรณีกลุ่มธนาคารสัญชาติตะวันตก เช่น ธนาคารชาเตอร์ ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ธนาคารแห่งอินโดจีน ก็มักเน้นให้บริการกับกลุ่มพ่อค้าหรือบรรษัทการค้าต่างชาติที่ถือสัญชาติเดียวกัน ตามที่พรรณี บัวเล็ก กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่องการเติบโตและการพัฒนาของนายทุนธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย 2475-2516 ความว่า

> "*บริษัทผู้ส่งสินค้าออกและสั่งสินค้าเข้ารายใหญ่ๆจะเป็นของอังกฤษอันได้แก่ บริษัทบอมเบย์เบอม่า บริษัทบอร์เนียวฯ บริษัทพวกนี้จะใช้บริการของธนาคารชาเตอร์ และธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ มากกว่าจะใช้ธนาคารอื่น ส่วนธนาคารสยามกัมมาจล จะ*

---

16 เจียรนัย อุตะมะ, เส้นทางชีวิตของ New CEO SCBS ม.ล.ทองมกุฎ ทองใหญ่ ซีอีโอคนใหม่บล.ไทยพาณิชย์ (ออนไลน์), 9 ธันวาคม 2552. แหล่งที่มา www.stock2morrow.com

อยู่ในฐานะธนาคารสำรองที่บริษัทพวกนี้จะใช้บริการมากกว่าที่จะมุ่งใช้อย่างจริงจัง ส่วนธนาคารแห่งอินโดจีน บริษัทที่ติดต่อใช้บริการมักจะเป็นบริษัทของฝรั่งเศสเอง... เนื่องด้วยธนาคารสาขาเหล่านี้ มีความมุ่งหมายที่จะอำนวยความสะดวกทางด้านการค้าระหว่างประเทศเป็นสำคัญ ความสนใจของธนาคารจึงอยู่ที่การค้าระหว่างประเทศและการค้าเงินตราต่างประเทศเท่านั้น ธนาคารเหล่านี้มิได้สนใจที่จะรับฝากเงินหรือปล่อยเงินเชื่อให้กับคนไทย... "[17]

อีกทั้งแม้ธนาคารต่างชาติเหล่านี้ จะไม่ได้ปฏิเสธที่จะให้บริการแก่คนไทยแต่ก็ตั้งเงื่อนไขอัตราดอกเบี้ยการกู้ยืมที่สูงกว่าคนต่างชาติอยู่มาก โดยในการจ่ายเงินกู้ยืม(เงินทดรอง) ธนาคารจะคิดดอกเบี้ยร้อยละ 6-7 สำหรับกรณีลูกค้าชาวตะวันตก ส่วนถ้าเป็นลูกค้าพื้นเมืองคิดดอกเบี้ยร้อยละ 12[18]

และกรณีธนาคารชาวจีน เช่น แบงก์จีนสยาม แบงก์มณฑลจำกัด และบางกอกซิตี้แบงก์จำกัด ซึ่งก่อตั้งประมาณช่วงทศวรรษ 2450 ส่วนมากก็เป็นการดำเนินกิจกรรมการเงินโดยพ่อค้าชาวจีนกลุ่มหนึ่งที่ต้องการเพิ่มสภาพคล่องทางการเงินแก่ธุรกิจการค้าข้าวและธุรกิจโรงสีข้าวภายในกลุ่มตนเองเป็นหลัก จุดประสงค์ของการจัดตั้งธนาคารก็เพื่อกู้ยืมเงินกันเองระหว่างพ่อค้าที่เป็นกรรมการ[19] เมื่อปรากฏเช่นนี้จึงตีความได้ ว่าบทบาทของพระคลังข้างที่ที่เสมือนคล้ายกับธนาคารของชนชั้นเจ้านาย* ตามที่นครินทร์ เมฆไตรรัตน์เสนอไว้ว่า

"เจ้านายโดยทั่วไปซึ่งเป็นสายห่างออกมาจากพระราชโอรสและพระราชิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มักคิดแสวงหารายได้โดยการใช้ทรัพย์ที่

---

17 พรรณี บัวเล็ก, "การเติบโตและการพัฒนาของนายทุนธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย 2475-2516," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 6,8.

18 สิริลักษณ์ (ศักดิ์เกรียงไกร) สัมปัชชลิต, ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย พ.ศ. 2398-2453(กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2552), หน้า 135.

19 พรรณี บัวเล็ก, "ลักษณะของนายทุนไทยช่วงระหว่าง พ.ศ. 2475-2482," (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2543),หน้า 67-68.

* "สมัยนั้นพระคลังข้างที่ยังมีสภาพเป็นคล้ายๆธนาคารของพระราชวงศ์ด้วย คือรับฝากเงินของเจ้านายต่างๆ แลรับจัดมฤดรับดูและและยังให้เจ้านายกู้เงินได้อีกด้วย..." นายหนหวย, ราชันผู้นิราศ เจ้าฟ้าประชาธิปก ภาคจบ(พระนคร: ไชยณรงค์ , 2492), หน้า 99.

ได้รับพระราชทานมาแต่เดิม และบ้างก็กู้ยืมเงินจากพระคลังข้างที่เพื่อการลงทุนในทางเศรษฐกิจโดยตนเอง"[20]

อย่างไรก็ตาม บทบาทและความสำคัญของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์หลังเปลี่ยนแปลงระบอบปกครอง อาจไม่ใช่แหล่งกู้ยืมเงินทุนของราชสกุลเจ้าที่สำคัญเพียงแหล่งเดียวอีกต่อไปแม้จะปรากฏการถวายอำนาจบริหารผลประโยชน์ในสำนักทรัพย์สินฯคืนกลับสู่พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์นับตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2490* ทั้งนี้เนื่องด้วย (1) พิจารณาในแง่วิวัฒนาการของสำนักงานทรัพย์สินฯที่เริ่มปรับปรุงไปเป็นองค์กรแสวงหากำไรทางธุรกิจภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี แนวทางการบริหารจัดการทรัพย์สินในสำนักทรัพย์สินฯ บางส่วนจึงจำเป็นต้องยึดหลักการตัดสินใจลงทุนบนฐานคิดความคุ้มทุนสูงสุด(หรือการลงทุนที่ก่อให้เกิดค่าเสียโอกาสต่ำสุด)เป็นตัวตั้ง จึงถือเป็นเรื่องปกติของหลักการทางธุรกิจ หากสำนักงานทรัพย์สินฯจะเลือกนำเงินไปใช้ลงทุนแสวงหากำไรด้วยวิธีการเข้าซื้อและร่วมหุ้นกับธุรกิจขนาดใหญ่ของกลุ่มทุนเอกชนที่ส่วนใหญ่คือตระกูลชาวจีน ภายหลังพิจารณาแล้วว่าโอกาสที่จะได้รับผลตอบแทนทางการลงทุนในรูปกำไร (profit) สูงกว่าการหาดอกเบี้ย (interest) จากการปล่อยเงินกู้ให้บรรดาบุคคลในราชสกุลวงศ์ต่างๆ หรือแม้แต่การดำเนินงานของธนาคารไทยพาณิชย์ซึ่งถือเป็นธนาคารพาณิชย์ที่สำนักทรัพย์สินฯเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ ก็ไม่ได้กำหนดเงื่อนไขสำหรับเชื้อพระวงศ์หรือบุคคลในราชสกุลเจ้าให้ถือเป็นบุคคลที่ได้รับสิทธิพิเศษทางการทำธุรกรรมการเงินกว่าบุคคลอื่นๆตัวอย่างเช่นกรณีการทำธุรกรรมการเงินของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธ์ (ราชสกุลยุคล) กับธนาคารไทยพาณิชย์ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2521 ภายหลังจากทรงขอเปิดบัญชีก็ทรงขอเพิ่มวงเงินอีกจำนวนหนึ่ง พร้อมตกลงดอกเบี้ยกันร้อยละ15 ต่อปี ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประกันหนี้ให้น่าเชื่อถือ ทรง

---

20 นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 (กรุงเทพฯ : ฟ้าเดียวกัน, 2553), หน้า 49.

* ภายหลังการรัฐประหาร 2490 สมัยรัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ "ความพยายามที่จะแก้ไข พ.ร.บ.จัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ก็ได้รับการสานต่อ โดยในวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2491 ได้มีการอภิปรายร่าง พ.ร.บ. จัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ (ฉบับที่3) พ.ศ. 2491 ในที่ประชุมวุฒิสภาสมัยวิสามัญ ...นอกจากนั้นยังได้แก้ไขบทบัญญัติบางประการเพื่อที่จะเป็นรากฐานให้แก่การฟื้นฟูอำนาจทางเศรษฐกิจของสถาบันกษัตริย์ต่อไป ร่างพ.ร.บ. ดังกล่าวยังคงกำหนดให้พระมหากษัตริย์มีอำนาจควบคุมการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์อย่างเต็มที่...การเปลี่ยนแปลงระเบียบการจัดการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในปี 2491 สอดคล้องกับความพยายามของฝ่ายนิยมเจ้าที่จะฟื้นฟูอำนาจของสถาบันกษัตริย์ในช่วงเวลานั้น...แม้ในช่วงระยะเวลาสามปีให้หลัง อำนาจทางการเมืองของสถาบันกษัตริย์ถูกลดทอนลง ทว่าในส่วนของพ.ร.บ.จัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2491 นั้นไม่ได้ถูกแก้ไขประการใด และบังคับใช้มาจวบจนกระทั่งปัจจุบัน" ภารุต เพ็ญพายัพ, "ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์คืออะไร? : พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ในบริบททางประวัติศาสตร์," ฟ้าเดียวกัน 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2551): 195-196, 198.

นำโฉนดที่ดิน ซอยสงวนสุข แขวงสามเสนใน เขตบางซื่อ กับโฉนดที่ดิบแถว ถนนมหานาค เขตพญาไท มาจำนองประกันเงินกู้ จุดนี้บ่งชี้ให้เห็นถึงการทำข้อตกลงทางการเงินบนฐานหลักประกันด้วยสินทรัพย์มิใช่สถานภาพความเป็นเชื้อพระวงศ์ ยิ่งไปกว่านั้น ภายหลังที่เกิดความคลาดเคลื่อนในสัญญาการชำระหนี้ ท้ายที่สุด ธนาคารไทยพาณิชย์จึงได้ตัดสินใจยื่นฟ้องหม่อมไฉไล ยุคล ผู้จัดการมรดกของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธ์ จนเป็นคดีความที่ต่อสู้กันยาวนานถึง 10 ปี[21] และ (2) พิจารณาในแง่วิวัฒนาการของกลุ่มทุนธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย จากงานศึกษาของเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรมชี้ให้เห็นว่า ตลาดการลงทุนภาคธุรกิจการเงินการธนาคารในประเทศขยายตัวอย่างเห็นได้ชัดหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา

> *"ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองนักธุรกิจหรือผู้ประกอบการของไทย ได้มองเห็นความสำคัญของธุรกิจธนาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้น ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ได้มีการก่อตั้งธนาคารพาณิชย์ขึ้นมา 5 ธนาคาร... ในปี 2493 เมื่อรวมธนาคารพาณิชย์ของไทยที่ตั้งขึ้นใหม่ 5 ธนาคาร กับธนาคารที่ตั้งขึ้นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองอีก 5 ธนาคาร และที่ได้ตั้งขึ้นก่อนสงครามโลกครั้งที่สองอีก 5 ธนาคาร รวมธนาคารพาณิชย์ของไทยจะมีทั้งหมด 15 ธนาคาร... จำนวนธนาคารพาณิชย์ในปี 2493 ซึ่งเป็นจำนวนธนาคารที่ค่อนข้างมาก กล่าวคือ เมื่อรวมกับธนาคารพาณิชย์ของต่างชาติอีก 10 ธนาคาร ในขณะนั้นประเทศไทยมีธนาคารพาณิชย์ทั้งหมด 25 ธนาคาร...การแข่งขันทางด้านธุรกิจของธนาคารพาณิชย์ในสมัยนั้นนับว่ามีมากพอสมควร..."*[22]

บริบทการเติบโตของตลาดอุปทานการผลิตบริการภาคการเงิน ย่อมทำให้เจ้านายมีช่องทางแสวงหาเงินทุนจากองค์กรการเงินหลากหลายขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องยึดติดกับธนาคารศักดินาด้วยกันเอง (เช่นธนาคารไทยพาณิชย์) ตัวอย่างเช่น การหาแหล่งเงินทุนในบริษัทอุตสาหกรรมวิวัฒน์ของราชสกุลดิศกุล (กลุ่มผู้ลงทุนและกรรมการบริหารบริษัทหลัก)* ก็อาศัยแหล่งเงินทุนจากธนาคารกรุงไทย*

---

21 สรุปความจากข้อมูลบางส่วนใน "หม่อมไฉไลจ่าย 5.5 ล," คมชัดลึก(19 พฤษภาคม 2549): 12.

22 เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, วิวัฒนาการของระบบธนาคารพาณิชย์ไทย(กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 24.

* อ้างอิงจากเอกสาร "ขอแจ้งการลงทุนที่สำคัญ (เพิ่มเติม) " วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2553 ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เลขที่ 024/2553 ความบางส่วนว่า " รายละเอียดของบริษัท อุตสาหกรรมวิวัฒน์ จำกัดดำเนินธุรกิจ ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำมันพืช ภายใต้ชื่อทางการค้าและเครื่องหมายการค้าหลายเครื่องหมายการา เช่น น้ำมันที่ผลิตจากถั่วเหลือง หรือฝ้ายยี่ห้อ "ทิพ" เป็นต้น รายชื่อกรรมการ 1. นางอินทิรา ชาลีจันทร 2. หม่อมอรพินทร์ ดิศกุล ณ อยุธยา 3. หม่อมราชวงศ์ดำรงเดช

นอกจากกลุ่มทุนการเงินการธนาคารจะเป็นแหล่งระดมเงินทุนแก่เจ้านายแล้ว กลุ่มทุนอื่นๆก็ยังถือเป็นแหล่งระดมเงินทุนสำคัญหากพิจารณาโดยอาศัยหน่วยธุรกิจที่เจ้านายลงทุนเป็นตัวตั้ง(การเพิ่มทุนทางธุรกิจ) กล่าวคือ เท่าที่ศึกษาบริบทความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างชนชั้นเจ้านายกับชนชั้นพ่อค้าชาวจีนในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พบว่า นอกจากบางกิจกรรมเช่น การก่อตั้งแบงก์สยามกัมมาจล หรือการก่อตั้งโรงงานผลิตปูนซิเมนต์ (ซึ่งก็เป็นการลงทุนร่วมระหว่างพ่อค้ากับพระคลังข้างที่มากกว่าการลงทุนส่วนตัวของเจ้านายในฐานะปัจเจก) โดยทั่วไปเจ้านายมักนิยมนำทรัพย์สินไม่ว่าจะเป็นเงิน ที่ดิน หรืออสังหาริมทรัพย์ติดที่ดินเช่นโรงสี ไปปล่อยกู้หรือปล่อยเช่าแก่พ่อค้าชาวจีนเพื่อรับผลตอบแทนในรูปค่าเช่าหรือดอกเบี้ยมากกว่านำไปใช้ลงทุนกับพ่อค้าชาวจีนเพื่อร่วมกันแสวงหากำไร** วิธีปฏิบัติเช่นนี้ถือได้ว่า เจ้านายจัดอยู่ในสถานะแหล่งแสวงหาทุนสำหรับพ่อค้าชาวจีนมากกว่าการอาศัยพ่อค้าชาวจีนเป็นแหล่งแสวงหาทุน เพราะการมุ่งหาผลประโยชน์จากค่าเช่า(หรือดอกเบี้ย) ถือเป็นการมุ่งเอาแต่ค่าเสียโอกาสจากการยินยอมให้พ่อค้าอาศัยทรัพย์สินของตนไปใช้ลงทุนแสวงหากำไร หาใช่การระดมทุนจากพ่อค้าชาวจีน อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่หลังพ.ศ. 2475เป็นต้นมา วิถีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเจ้ากับกลุ่มนายทุนอื่นๆจึงแปรเปลี่ยนไปในทิศทางการเชื้อเชิญและยอมรับคำเชิญให้เข้าร่วมลงทุนระหว่างกันมากขึ้น ดังบริษัท สยามประกันภัยที่ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2481 (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นไทยประกันภัยในปีถัดมาตามการเปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นไทยของรัฐบาล) ก็เป็นการร่วมก่อตั้งโดย เชื้อพระวงศ์

ดิศกุล 4. หม่อมราชวงศ์สุภาณี ดิศกุล 5. หม่อมราชวงศ์อรอนงค์ เทพาค 6. นายจิตตสร ปราโมช ณ อยุธยา 7. นายพงศ์พินิจ อินทรทูต กลุ่มผู้ถือหุ้นรายใหญ่ 10 รายแรก ณ วันที่ 29 เมษายน 2552 1. หม่อมอรพินทร์ ดิศกุล ณ อยุธยา 65,569 หุ้น 2. กองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงิน 10,000 หุ้น 3. คอมพิวเทเนอร์ ซิสเต็ม (โกลบอล) อินเตอร์เนชั่นแนล 6,900 หุ้น 4. บริษัท สยามพินิจ จำกัด 6,000 หุ้น 5. หม่อมราชวงศ์คำรงเดช ดิศกุล 4,000 หุ้น..." ที่มา ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

* อ้างอิงจากเอกสาร "ขอแจ้งการลงทุนที่สำคัญ " วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2553 ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เลขที่ 022/2553 ความบางส่วนว่า "บริษัทฯ (ทรัพย์ศรีไทย จำกัด (มหาชน) –ผู้ศึกษา) ได้ลงนามในฐานะ "ผู้ร่วมลงทุน" ในสัญญาการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ระหว่างบริษัท อุตสาหกรรมวิวัฒน์ จำกัด และธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)..." ที่มา ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

** เช่น กรณีความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลล่ำซำกับเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ปรากฏว่าพ่อค้าตระกูลล่ำซำต้องการทำกิจการโรงสีเพื่อชดเชยปัญหาธุรกิจป่าไม้ที่ตกต่ำลง ประมาณช่วงทศวรรษ 2460 ก็ได้ต้องการขอเช่าโรงสี แม่งหง ของพระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ผ่านการร้องขอความช่วยเหลือไปยัง สมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ตามจดหมายความว่า "ด้วยเวลานี้ข้าพระพุทธเจ้าไม่ใคร่มีการอะไรทำ เพราะป่าไม้ที่รัฐบาลอนุญาตให้ทำนั้นก็มีจำนวนน้อยนัก ไม่พอกับทุนรอนที่ได้ลงไว้ การใช้จ่ายเล่าก็มีรายจ่ายเพิ่มขึ้นทุกวัน ... เพื่อเป็นการค้ำจุนกิจการของข้าพระพุทธเจ้าให้พอหากำไรได้บ้าง เรื่องนี้ข้าพระพุทธเจ้าไม่เห็นใครที่เป็นที่พึ่งได้ นอกจากใต้ฝ่าพระบาทพระองค์เดียว เรื่องนี้ถ้าใต้ฝ่าพระบาทจะทรงชุบเลี้ยงข้าพระพุทธเจ้าแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าก็คงเช่าโรงสีรายที่กล่าวนี้ได้สำเร็จดี" ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, ตำนานชีวิตเจ้าสัว 55 ตระกูลดัง ภาค 2(กรุงเทพฯ: เนชั่น ,2544),หน้า 31.

ข้าราชการขุนนาง และพ่อค้าในสมัยนั้น กระทั่งปัจจุบัน(ตามข้อมูลปี 2551) ทุนเจ้าก็ยังถือสัดส่วนผู้ถือหุ้นในบริษัท 10 อันดับแรก

ตาราง 4.1

รายชื่อผู้ถือหุ้นรายใหญ่ 10อันดับแรกในบริษัท ไทยประกันภัย จำกัด (มหาชน) ในปีพ.ศ. 2551

ลำดับ	รายชื่อผู้ถือหุ้น	จำนวนหุ้น	เปอร์เซ็นต์
1	พระบาทสมเด็จพระปริมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช	3,526,567	18.56
2	ธนาคารทหารไทย จำกัด (มหาชน)	2,456,064	12.93
3	นาย ไพสิฐ ตู้จินดา	1,844,666	9.71
4	บริษัท สนอง ตู้จินดา จำกัด	1,250,540	6.58
5	สำนักงานพระคลังข้างที่ บัญชี วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	456,168	2.40
6	นางสาวพณิดา ตู้จินดา	447,033	2.35
7	สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์	424,876	2.24
8	สำนักงานพระคลังข้างที่ บัญชีสมเด็จเจ้าฟ้าเพชรรัตน์ราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี	309,504	1.63
9	นาย วรวิทย์ โรจน์รพีธาดา	303,779	1.60
10	Citibank Nominees Singapore PTE LTD-OCBC LTD-S	298,320	1.57

ที่มา : รายงานประจำปี พ.ศ. 2550 บริษัท ไทยประกันภัย จำกัด (มหาชน)

บริษัทอาคเนย์ประกันภัยที่ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2489 ก็มีเจ้านายร่วมลงทุนสองพระองค์คือ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ ยุคล และ หม่อมเจ้า กมลีสาน ชุมพล* หรือการลงทุนทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ของราชสกุล สนิทวงศ์ นับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2500 ที่เริ่มต้นจากการลงทุนร่วมกับอีก 4 ตระกูลนักธุรกิจใหญ่ในนาม “กลุ่มเมืองทอง” ซึ่งต่อมาได้สรรหาพันธมิตรร่วมลงทุนเพิ่มเติม

---

* “บริษัท อาคเนย์ประกันภัย จำกัด ก่อตั้งเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2489...โดยบรรดาผู้ริเริ่มก่อตั้งกิจการมีด้วยกัน 7 ท่าน คือ หลวงดำรงดุริตเรข พระยาปรีชานุสาสน์ นายรองสนิท โชติกเสถียร หม่อมเจ้ากมลีสาน ชุมพล พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ ยุคล นายพยัพ ศรีกาญจนาและนายเทียน เหลียวรักวงศ์ เริ่มต้นธุรกิจด้วยทุนจดทะเบียน 1 ล้านบาท...” แหล่งที่มา www.creditsiam.com

"ในขณะที่กลุ่มเมืองทอง ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ถือหุ้นจาก 5 ตระกูลใหญ่คือ กลุ่มกาญจนพาสน์ กลุ่มมหาดำรงค์กุล กลุ่มสนิทวงศ์ ณ อยุธยา กลุ่มโกสิยกุล และกลุ่มวงศ์สงวน มีแนวความคิดที่จะพัฒนาที่ดิน ดังนั้น ในปี 2509 กลุ่มเมืองทองจึงร่วมทุนกับชวน รัตนรักษ์ และยรรยง ตั้งจิตนพ ตั้งบริษัทขึ้นเพื่อซื้อที่ดินในนามบริษัทรวมมิตรวิศวกรรม บริษัทสหกรุงเทพพัฒนา สินพรชัย บริษัทยูนิโก้ และบริษัทสยามประชาคาร ...หมู่บ้านชลนิเวศน์เป็นโครงการพัฒนาที่ดินผืนแรกของกลุ่มเมืองทองในนามบริษัท สหกรุงเทพพัฒนา ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2510 จนกระทั่งเปิดขายได้ในปี 2513 และในปีเดียวกันนี้เองที่บริษัทรวมมิตรวิศวกรรมมีโครงการที่จะพัฒนาที่ดินบริเวณริมบึงสีกัน ซึ่งเป็นที่ดินจำนวนกว่า 800 ไร่ ที่กลุ่มเมืองทองประมูลมาได้จากการรถไฟฯ ตั้งแต่ปี2510-2511 ในราคาประมาณ 20 ล้านบาท..."[23]

การณ์เช่นนี้มิใช่กิจกรรมแลกเปลี่ยนประโยชน์กับพ่อค้าบนเป้าหมายการปล่อยกู้/เช่าทรัพย์สิน หากแต่เป็นการนำทุนส่วนตนไปรวมกับทุนจากกลุ่มทุนอื่นๆเพื่อเป้าหมายการร่วมกับแสวงหาผลกำไร ซึ่งแน่นอนว่า แม้ผลกำไรตอบแทนจากการลงทุนจะต้องจัดสรรปันส่วนตามสัดส่วนทุน (หุ้น) หาใช่ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้านายทั้งหมด แต่กระนั้น ด้วยปริมาณทุนที่ผนวกร่วมกัน ย่อมทำกระบวนผลิตสินค้าและบริการสามารถปรับปรุงเทคโนโยลีทางการผลิตที่สูงขึ้นทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ กำไรและมูลค่าเพิ่มต่อทุนหรือต่อหุ้นที่เจ้านายถือครองก็ย่อมมีโอกาสสูงขึ้นตามไปด้วย ตัวอย่างเช่น การถือหุ้นในบริษัท อุตสาหกรรมไหมไทย (จิม ทอมป์สัน) ของราชสกุลยุคล* จากครั้งแรกของหุ้นที่มีมูลค่าต่อหุ้น 1000 บาท ณ เมื่อเริ่มก่อตั้งธุรกิจช่วงต้นทศวรรษ 2490 เพิ่มสูงเป็นหลายเท่าตัวในช่วงทศวรรษ 2510** ซึ่งก็ไม่น่าแปลกใจที่กรรมการบริหารในบริษัทรายหนึ่งได้กล่าวว่า "*เวลานี้*(ทศวรรษ 2530-ผู้ศึกษา) *ราคาหุ้นของบริษัทก็ประมาณ 200 เท่าของราคาพาร์ 100 บาท ทำให้ไม่มีใครอยากจะสละหุ้นเลย*"[24]

---

[23] ศิริเพ็ญ กระตุฤกษ์, "ยูนิเวสท์ เก่งกับเฮง," ผู้จัดการรายเดือน 99 (ธันวาคม 2534): 156-157.

* ข้อมูลผู้ถือหุ้นใหญ่ในบริษัทอุตสาหกรรมไหมไทย (จิม ทอมป์สัน) ณ วันที่ 18 สิงหาคม 2533 อันดับ 4 ผู้ถือหุ้นในราชสกุลยุคล ประกอบด้วย หม่อมเจ้าปีใหม่ ยุคล ทรงถือ 8000 หุ้นหรือ 4.0 เปอร์เซ็นต์ หม่อมเจ้าหญิง หญิง ยุคล ทรงถือ 7200 หุ้นหรือ 3.6 เปอร์เซ็นต์ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธ์ ทรงถือ 800 หุ้นหรือ 0.4 เปอร์เซ็นต์ ข้อมูลจาก สุปราณี คงนิรันดรสุข, "Cocoon War ในจิม ทอมป์สันไหมไทย," ผู้จัดการ 86 (พฤศจิกายน 2533): 185.

** "ในอดีตเมื่อครั้งปี 2516 พระยาไชยยศสมบัติซึ่งเป็นผู้ตรวจสอบบัญชีบริษัทได้เคยแจ้งว่า มูลค่าหุ้นจิม ทอมป์สันไหมไทยถ้าคำนวณจากเงินปันผลจะมีราคาประมาณ 6,000 – 7,000 บาท แต่ถ้าคำนวณเอาสินทรัพย์ของบริษัททั้งหมด จะมีมูลค่าถึงหุ้นละ 40,000 บาท โดยขณะนั้นราคาพาร์ของหุ้นตก 1,000 บาท" เรื่องเดียวกัน, 182.

[24] เรื่องเดียวกัน

ไม่เพียงเท่านั้น ความร่วมมือทางธุรกิจเพื่อแสวงหาผลกำไร ยังก่อให้เกิดความหมายใหม่ที่แตกต่างจากเดิมคือ ขณะที่จุดมุ่งหมายของการแสวงหาค่าเช่าหรือดอกเบี้ยจากพ่อค้าชาวจีน แทบทำให้เจ้านายไม่มีความจำเป็นใดๆที่จะต้องเข้าไปร่วมบริหารจัดการกระบวนผลิตสินค้าและบริการที่ตั้งต้นจากฐานทรัพย์สินของตนเอง เพราะถือว่าตนเองได้จำหน่ายสิทธิ์การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินนั้นๆให้แก่พ่อค้าชาวจีนผ่านวิธีเช่าซื้อไปเรียบร้อยแล้ว การที่พ่อค้าใช้ทรัพย์สินที่เช่าซื้ออย่างไรและสามารถใช้แสวงหาผลกำไรได้มากน้อยเพียงไร จึงประหนึ่งถูกประเมินว่าเป็นอำนาจบริหารจัดการและผลตอบแทนที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเอง เพียงแต่ด้วยผลกำไรที่แสวงหาได้นั้น พ่อค้าจะต้องหักจ่ายคืนกลับเป็นดอกเบี้ยหรือค่าเช่าตามสัญญาที่ตกลงกันไว้ หากแต่การลงทุนเพื่อแสวงหากำไร ทำให้เจ้านายไม่อาจปฏิเสธภาระการบริหารจัดการทุนอย่างก่อให้เกิดประสิทธิภาพการแข่งขันภายใต้พลวัตของตลาด เพราะถือว่าตนเองคือผู้มีส่วนได้เสียกับผลกำไรจากการลงทุนโดยตรง ดังนั้นเพื่อเสริมสร้างรากฐานการลงทุนให้มั่นคง หลักเกณฑ์แสวงหาพันธมิตรทางการลงทุนกับกลุ่มนายทุนอื่นๆ จึงมิได้มุ่งสรรหากลุ่มเป้าหมายที่ตอบโจทย์เฉพาะอำนาจทุนด้านทรัพย์สินเท่านั้น แต่ยังเป็นการพิจารณาร่วมกับเงื่อนไขทักษะความชำนาญทางการประกอบการ ข้อสังเกตคือ เจ้านายกลุ่มหนึ่งมักคัดสรรพันธมิตรทางการลงทุนที่เชื่อถือได้ว่าเป็นผู้ชำนาญการในธุรกิจนั้นๆ เช่น กรณีธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ของราชสกุลศักดิเดช ภาณุพันธ์ เดิมโครงการพัฒนาที่ดินศูนย์กลางเศรษฐกิจขนาดใหญ่บริเวณราชดำริ ในนาม “รอยัลราชดำริ” ได้ร่วมทุนกับคุณหญิงศศิมา ศรีวิกรม์ ในสัดส่วน 50% แต่เมื่อคุณหญิงศศิมาต้องเจอกับ มรสุมลูกใหญ่ทางด้านธุรกิจจนมีปัญหาทางด้านการเงิน ก็ได้มีการขอซื้อหุ้นทั้งหมดกลับคืนมาและขณะนี้ก็ได้ผู้ร่วมทุนใหม่แล้วเป็นนักลงทุนชาวอเมริกัน ที่เคยทำธุรกิจด้านเรียลเอสเตท[25]

<u>การเข้าสู่โลกธุรกิจของบุคคลในราชสกุลเจ้าผ่านการผสานความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับตระกูลพ่อค้าเชื้อสายจีน</u>

นอกจากการแลกเปลี่ยนทักษะการประกอบการจากกลุ่มทุนอื่นๆผ่านกระบวนสร้างความสัมพันธ์ทางธุรกิจ การได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนทักษะเชิงธุรกิจผ่านบุคคลหรือกลุ่มทุนอื่นๆผ่านกระบวนสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรม (การแต่งงานระหว่างราชสกุลเจ้ากับตระกูลจีน) ก็อาจเป็นอีกวิธีการหนึ่ง กล่าวคือ ยุคสมัยที่ระบบชนชั้นแบบศักดินายังคงให้คุณค่าเรื่องชาติกำเนิดเป็นเครื่องแบ่งชนชั้น(นำ)ทางสังคม ค่านิยมการแต่งงานระหว่างราชสกุลเจ้าด้วยกันถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติโดยถือว่าเป็นวิธีการรักษาเชื้อสายความเป็นเจ้ามิให้เจือจางลง กระทั่งช่วง

---

25 “คุณหญิงมณีได้ผู้ร่วมทุนใหม่ สานต่อโครงการยักษ์ของตระกูล,” <u>ผู้จัดการรายเดือน</u>,30.

ปลายสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การผูกสร้างความสัมพันธ์ระหว่างราชสกุลวงศ์ก็ยังปรากฏให้เห็น เช่นการแต่งงานระหว่างสายราชสกุลของสมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชานุภาพ กับสมเด็จฯ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ[26] ในงานเขียนของศันสนีย์ รวมถึงบันทึกของหม่อมเจ้าฤดีวรวรรณได้บรรยายไว้ตามลำดับว่า

> *"การมีคู่ครองเป็นเรื่องธรรมดาธรรมชาติ แต่การมีคู่ครองของชาววังแตกต่างจากชาวบ้าน คือที่เป็นชาววังชั้นสูงมีขนบประเพณีเฉพาะกลุ่ม มีฐานันดรศักดิ์บังคับอยู่จนยากที่จะมีผู้ใดฟันฝ่ากฎข้อบังคับเหล่านั้นเข้าไปเพื่อเป็นคู่ครองได้"*[27]

และ

> *"ตลอดชีวิตฉัน* (หม่อมเจ้าฤดีวรวรรณ-ผู้ศึกษา) *ฉันได้เคยรู้จักคนสามัญน้อยคนเหลือเกิน สมัยเป็นเด็กเคยรู้สึกตกใจมากเมื่อเสด็จพ่อประกาศหลักการที่เป็นประชาธิปไตยด้วยการตรัสว่า หากมีคนสามัญที่มีการศึกษาดีมาขอพระธิดาองค์ใดองค์หนึ่งของท่านแต่งงานด้วยและคนทั้งสองมีความรักต่อกัน ท่านจะประทานอนุญาติให้ได้แต่งงานกัน ความคิดนั้นน่าเหลือเชื่อ ไม่น่าเป็นไปได้ และฉันไม่เคยมีความเชื่อถือในคำตรัสของเสด็จพ่ออย่างจริงจัง ท่านชายที่มีเชื้อพระวงศ์อาจมีหม่อมเป็นคนสามัญได้ แต่สำหรับท่านหญิงจะอภิเษกสมรสกับคนสามัญไม่ได้เป็นอันขาด"*[28]

ครั้งเมื่อคณะราษฎรได้จุดประกายแนวคิดเรื่องเสรีภาพและเสมอภาพตามครรลองของระบอบปกครองแบบประชาธิปไตยจนได้กลายเป็นค่านิยมทางสังคมแทนที่ระบบชั้นวรรณะแบบเจ้าขุนมูลนาย ประกอบกับแนวโน้มการก้าวขึ้นเป็นชนชั้นนำในสังคมของบรรดา พ่อค้า นายทุน นักธุรกิจหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ตามปรากฏในบันทึกของคุณหญิงมณี สิริวารสาร

> *"เพื่อนฝูงและคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันกับเรา*(หมายถึงตัวคุณหญิงมณี สิริวารสาร- ผู้ศึกษา)*ได้เล่าให้พระองค์อาภัสฯและดิฉันฟังว่า หลังสงครามแล้ว สังคมผู้ดีชนชั้นสูงในเมืองไทยได้เปลี่ยนแปลงไป สมัยก่อนบรรดาเจ้านายและพวกขุนนางตระกูลเก่า*

---

26 นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475, หน้า 51.

27 ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, หอมติดกระดาน(กรุงเทพฯ: มติชน,2551), หน้า178-179.

28 หม่อมเจ้าหญิง ฤดีวรวรรณ, บันทึกท่านหญิง ม.จ. หญิงฤดีวรวรรณ,แปลโดย แก้วสุวรรณ(กรุงเทพฯ: ดับเบิ้ลนายน์, 2541),หน้า 220.

คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ห้องสมุดงานวิจัย

เป็นผู้ที่มีอิทธิพล ทุกคนย่อมเกรงใจและเคารพนับถือ แต่มาบัดนี้ พวกที่มีบทบาทสำคัญและมีชื่อเสียงคือพวกพ่อค้าที่มีเลือดคนจีน เพราะแต่ละคนร่ำรวยมหาศาล เป็นเจ้าของธนาคาร บริษัทใหญ่ๆ กุมอำนาจทางเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งที่แต่ก่อนคนในสังคมชั้นสูงมีความรังเกียจพวกที่มีเลือดจีน และคนจีนจริงๆก็ไม่กล้าออกหน้าออกตาในงานสังคมหากไม่มีบรรดาศักดิ์หรือชื่อเสียงในวงราชการ ส่วนคนไทยแท้ที่มาจากตระกูลเก่าหรือขุนนางในอดีตต่างก็จนลงทุกที และใช้ทุนเดิมกินเข้าเนื้อไปทุกวัน"[29]

ยุคสมัยความเป็นสังคมซึ่งปรับไปนิยมวิถีดำเนินชีวิตบนฐานคิดแบบเสรีภาพส่วนปัจเจก อีกทั้งความที่ตระกูลพ่อค้าเองก็ดูเหมือนจะกลายเป็นชนชั้นนำอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันในสังคมหลังสมัยศักดินา(ซึ่งอาจทำให้ราชสกุลเจ้าเปลี่ยนนิยามการตีความคุณสมบัติของพ่อค้าว่าสมฐานะระหว่างกันและกันสูงขึ้น) จึงเชื่อได้ว่า คือปัจจัยที่ทำให้บุคคลรุ่นหลังในราชสกุลเจ้าบางส่วนตัดสินใจปลูกสร้างความสัมพันธ์เชิงเครือญาติกับตระกูลพ่อค้ามากกว่าจะยึดมั่นตามธรรมเนียมการแต่งงานแบบราชสำนักนิยม ตัวอย่างเช่น กรณีราชสกุลเทวกุลกับตระกูลล่ำซำ* ราชสกุลดิศกุลกับตระกูลสารสิน** ราชสกุลศักดิเดช ภานุพันธ์กับตระกูลศรีกาญจนา*** หรือราชสกุลกิติยากรกับตระกูลจิราธิวัฒน์****เป็นต้น

---

[29] คุณหญิง มณี สิริวารสาร, ชีวิตเหมือนฝัน,หน้า 563.

* หม่อมราชวงศ์ สำอางวรรณ เทวกุล สมรสกับ บัญชา ล่ำซำ : ตระกูลล่ำซ่ำมีวิวัฒนาการทางธุรกิจจากการ ประกอบธุรกิจสัมปทานป่าไม้เป็นหลักในช่วงแรก ต่อมาได้มุ่งไปทำกิจการโรงสีข้าวขนาดใหญ่ ธุรกิจค้าน้ำตาล และกิจการประกันภัย กระทั่งทายาทรุ่นที่ 3 ภายใต้การนำโดย โชติ ล่ำซำ ได้ปรับทิศทางการลงทุนโดยเน้นที่ภาคบริการด้านการเงินเป็นรากฐานสำคัญ ดังเห็นได้จากการก่อตั้ง ธนาคารกสิกรไทย จำกัด รวมทั้งธุรกิจประกันภัยเช่น บริษัท เมืองไทยประกันชีวิต และบริษัทล่ำซำประกันภัย จำกัด (ภายหลังเปลี่ยชื่อเป็น บริษัทภัทรประกันภัย ในปี 2521

** หม่อมราชวงศ์ สุภาณี ดิศกุล สมรสกับ พรวุฒิ สารสิน: ตระกูล สารสิน มีลักษณะเป็นตระกูลกึ่งพ่อค้ากึ่งข้าราชการมาตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งในบทบาทพ่อค้านักธุรกิจ ถือเป็นตระกูลชาวจีนที่ประกอบกิจการหลายแขนงมาตั้งแต่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ไม่ว่าจะทำกิจการโรงสี การรับจำนองที่ดิน อีกยังร่วมเป็นกรรมการและร่วมลงทุนใน บริษัทปูนซิเมนต์ไทย และแบงก์สยามกัมมาจล หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตระกูลนี้ได้ร่วมลงทุนกับกลุ่มทุนต่างๆ ในภาคธุรกิจแทบทุกแขนง เช่น ธุรกิจสินค้าประเภทเครื่องดื่ม (บริษัท ไทยน้ำทิพย์ จำกัด) ธุรกิจด้านอะไหล่รถยนต์ ธุรกิจด้านวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้าง ธุรกิจพัฒนาที่ดิน เป็นต้น

*** หม่อมราชวงศ์ ทินศักดิ์ ศักดิเดช ภานุพันธ์ สมรสกับ ศิริกาญจน์ ศรีกาญจนา : ตระกูลศรีกาญจนา จัดเป็นอีกตระกูลหนึ่งที่สานความสัมพันธ์ทางธุรกิจกับเจ้านายมาตั้งแต่หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ดังปรากฏจากการลงทุนจัดตั้งบริษัทอาคเนย์ ประกันภัย ในปี พ.ศ. 2489 (กล่าวได้แล้วในอ้างอิงลำดับที่ 46) ซึ่งตระกูลดังกล่าวก็พัฒนาสัดส่วนผู้ถือหุ้นและอำนาจบริหารบริษัทมาอย่างต่อเนื่องหลายทศวรรษ

**** หม่อมหลวง สราลี กิติยากร สมรสกับ ธีรเดช จิราธิวัฒน์: ตระกูลจิราธิวัฒน์ สืบต้นสายตระกูลในไทยจาก นายเตียง จิราธิวัฒน์ (นี่เตียง แซ่เจ็ง) ธุรกิจของตระกูลเริ่มต้นจากการตั้งต้นทำร้าค้าขายสินค้าขนาดเล็ก กระทั่งหลังสิ้นสุด

สำหรับเจ้านายในบางราชสกุล การผนวกร่วมเป็นเครือญาติกับตระกูลพ่อค้าเชื้อสายจีน ถือเป็นปัจจัยด้านหนึ่ง ที่มีส่วนส่งเสริมให้ตนเองเข้าถึงโอกาสการเรียนรู้โลกทัศน์ทางธุรกิจ หรือโอกาสการได้รับกำลังสนับสนุนจากพ่อค้านักธุรกิจที่ผูกสัมพันธ์ทางเครือญาติด้วย ดังกรณี หม่อมราชวงศ์ปรีดิยาธร เทวกุล ซึ่งโดยพื้นฐานครอบครัวในราชสกุลเทวกุลแต่เดิม ผูกพันกับงานราชการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมาโดยตลอด* ครั้งเมื่อพี่สาวของท่านหรือ หม่อมราชวงศ์สำอางวรรณ เทวกุล แต่งงานกับบุคคลในตระกูลล่ำซำ (บัญชา ล่ำซำ) ความใกล้ชิดของหม่อมราชวงศ์ปรีดิยาธร เทวกุล กับบุคคลในเครือข่ายของตระกูลล่ำซำที่เพิ่มขึ้น** ทำให้ท่านได้รับการสนับสนุนทั้งการศึกษาในด้านเศรษฐกิจ และเข้าทำงานในธนาคารกสิกรไทยเป็นเวลากว่า 20 ปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2505 บทความในวารสารผู้จัดการ ฉบับเดือนมิถุนายน 2544 ได้ลงบทความเกี่ยวกับท่านไว้ดังนี้

> *"ชีวิตคุณชายอุ๋ยดูจะแตกต่างกว่าคนอื่นๆ ถือได้ว่าเป็นคนแรกในราชสกุลที่เข้าสู่วงการธุรกิจ อาจจะเป็นไปได้ว่า พี่สาวของเขา ม.ร.ว.สำอางวรรณเป็นภรรยาของบัญชา ล่ำซำ บัญชาเป็นลูก ชายคนโตของโชติ ล่ำซำ บุคคลสำคัญในเจนเนอเรชั่นที่ 2 ของตระกูลล่ำซำ...อิทธิพลซึกทางพี่สาว มีมากพอสมควร หลังจากจบการศึกษาจากโรงเรียนเซนต์คาเบรียล คุณชายอุ๋ยก็ตัดสินใจเข้าเรียนคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ในยุคที่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นคณบดี จากนั้นด้วยการเขียนหนังสือแนะนำอย่างดีของ ดร.ป๋วย ก็ทำให้เขาได้เรียน MBA ที่ Wharton School of Finance and Commerce, University of Pennsylvania ดูเหมือนจะเป็นนักเรียนทุนของธนาคารกสิกรไทยรุ่นแรกๆ เสียด้วย... เขาเริ่มทำงานที่ธนาคารกสิกรไทยครั้งแรก ในปี 2505 ด้วยความรู้ทางวิชาการและสายสัมพันธ์ทางต่างประเทศ คุณชายอุ๋ยดูเหมาะสมกับ งานด้านต่างประเทศของ ธนาคาร เขาทำงานในสายงานดังกล่าวเป็นเวลา ยาวนานถึง 8 ปีเต็ม และใช้เวลาทำงานเพียง 14 ปี ก็เป็นกรรมการรองผู้จัดการใหญ่ เป็นคนหนุ่มมาแรง*

สงครามโลกครั้งที่สอง จึงเริ่มดำเนินธุรกิจห้างสรรพสินค้าขึ้นในตึกแถวบริเวณสี่พระยา จากการขายเฉพาะหนังสือต่างประเทศ ได้ขยายไปเป็นสินค้าอื่นๆ ที่สั่งจากต่างประเทศ จนกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายอาณาจักรห้างสรรพสินค้าครบวงจรขนาดใหญ่และธุรกิจการโรงแรมในปัจจุบัน

* ต้นราชสกุล เทวกุล คือ สมเด็จพระเจ้า บรมวงศ์เธอกรมพระเทววงศ์วโรปกรณ์ ทรงถือเป็นเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศคนแรกในสมัยรัชกาลที่ 5

** ความสัมพันธ์ระหว่าง ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ กับหม่อมราชวงศ์ ปรีดิยาธร เทวกุล ก็มีตระกูลล่ำซำเป็นอีกสื่อกลางหนึ่งที่ช่วยประสาน กล่าวคือ พี่สาวของดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ก็ได้แต่งงานกับกับบุคคลในตระกูลนี้ (โชติ ล่ำซำ)

ที่สุดในธนาคารนี้ จนมีคนคาดหมายกันว่า เขาคือทายาทของ ธนาคารนี้อย่างแน่นอน แม้ว่าจะเป็นคนนอกตระกูลล่ำซำคนแรกก็ตาม...”[30]

สรุปได้ว่า กระบวนแสวงหาทุนทางเศรษฐกิจของเจ้านายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ปรากฏลักษณะสำคัญ 2 วิถีทางคือ การแปลงสินทรัพย์ที่สะสมไว้ก่อนเปลี่ยนแปลงระบอบปกครอง 2475 ไปใช้เป็นทุนผลิตสินค้าและบริการต่างๆ และ การปลูกสร้างความสัมพันธ์กับตระกูลพ่อค้าชาวจีน(หรือกลุ่มทุนอื่น) ผ่านการลงทุนทางธุรกิจบนเป้าหมายการร่วมมือแสวงหาผลกำไร รวมไปถึง การปลูกสร้างความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติกับตระกูลพ่อค้าชาวจีน อย่างไรก็ตาม นอกจากมิติด้านกระบวนสะสมทุน จะเป็นภาพเคลื่อนไหวบ่งชี้บริบทความพยายามปรับตัวในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมของชนชั้นเจ้านายแล้ว พฤติกรรมการนำทุนไปใช้ลงทุนในกิจการต่างๆ ที่ต่างไปจากการมุ่งเก็บเกี่ยวค่าเช่าโดยเฉพาะค่าเช่าที่ดินสำหรับใช้เพื่อการผลิตสินค้าเกษตรเป็นหลัก ก็ถือเป็นอีกหนึ่งภาพเคลื่อนไหวที่สะท้อนความพยายามปรับตัวทางเศรษฐกิจของชนชั้นเจ้านาย

4.2 วิวัฒนาการด้านการลงทุนทางธุรกิจของกลุ่มคนในราชสกุลเจ้า

ก่อนที่ผู้ศึกษาจะกล่าวถึง พฤติกรรมการลงทุนทางธุรกิจของบุคคลในราชสกุลเจ้าหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา จะขอกล่าวย้อนกลับไปถึงลักษณะการทำธุรกิจของชนชั้นเจ้านายในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยสังเขป เพื่อชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์แม้ชนชั้นเจ้านายจะถือเป็นสถาบันในสังคมสยามที่มีบทบาทสำคัญในฐานะกลุ่มนายทุนผู้ริเริ่มลงทุนประกอบกิจการต่างๆไปพร้อมกับนายทุนชาวตะวันตก และชาวจีนอพยพ เช่น การลงทุนพัฒนาที่ดินขนาดใหญ่บริเวณทุ่งรังสิต การก่อตั้งแบงก์สยามกัมมาจล การก่อตั้งบริษัทปูนซิเมนต์ไทย การทำตลาดและห้องแถว แต่ถึงกระนั้น ปรากฏการณ์การลงทุนเหล่านี้ ก็มิได้หมายความว่า ชนชั้นเจ้านายดำเนินกิจกรรมการลงทุนเฉกเช่นกระฎุมพีเชื้อสายจีนที่ส่วนใหญ่อาศัยความเป็นอิสระจากพันธนาการศักดินา(ที่สูงกว่าไพรทาส) เป็นเงื่อนไขผลักดันให้ต้องดิ้นรนสะสมทุนและช่องทางการค้าการลงทุนจากกำลังความสามารถของตนเอง เพราะความที่ชนชั้นดังกล่าว(รวมถึงพระมหากษัตริย์) จำต้องประจำอยู่ในระบบราชการ (ซึ่งก็คือการเป็นชนชั้นที่ถูกพันธนาการไว้ในระบบศักดินาเฉกเช่นไพร่ทาสเพียงแต่เป็นการถูกร้อยรัดไว้ที่สถานะผู้ปกครองไม่ใช่ผู้ถูกปกครอง) ทางออกของการลงทุนจึงมักอาศัยการฝากสินทรัพย์ให้พระคลังข้างที่เป็น

---

30 วิรัตน์ แสงทองคำ, “ม.ร.ว. ปรีดิยาธร เทวกุล,” ผู้จัดการ 213 (มิถุนายน 2544): 52-54.

ตัวแทนบริหารผลประโยชน์เพื่อให้เกิดส่วนต่างเป็นสำคัญตามคำกล่าวของ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ดังนี้

> *"เมื่อกลุ่มเจ้านายได้รับพระราชทานทรัพย์สินทั้งที่เป็นที่ดินและเงินทองเป็นการถาวร กลุ่มเจ้านายก็สามารถนำเอาทรัพย์สินส่วนนั้นไปฝากกับพระคลังข้างที่เพื่อให้พระคลังข้างที่ดูแลและจัดการให้มีดอกผลขึ้นมาได้... พระคลังข้างที่จึงมีบทบาทสำคัญทั้งในส่วนของการดูแลทางทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์รวมไปกับส่วนที่เป็นของสมาชิกกลุ่มเจ้านาย"*[31]

ประเด็นนี้เองที่กลายเป็นจุดสังเกตตั้งต้นว่า ทั้งที่วิวัฒนาการการลงทุนของสำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (ในฐานะองค์กรบริหารผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของราชสำนักที่พัฒนาคลี่คลายจากหน่วยงานพระคลังข้างที่) จะพัฒนาบทบาทการลงทุนทางธุรกิจไปในกิจการต่างๆที่หลากหลายตามกระแสการลงทุนเสรี[32*] แต่หากภายใต้ขอบเขตกรอบอำนาจการลงทุนในสำนักงานทรัพย์สินฯที่กว้างออกไป กลับปรากฏเงื่อนไขคัดกรองกลุ่มผลประโยชน์ในราชสำนักที่เชื่อได้ว่าน่าจะแคบลงโดยเฉพาะอาจมุ่งจำกัดที่พระราชวงศ์สายราชสกุลมหิดลเป็นหลัก ด้วยผู้ศึกษาตีความจากเนื้อหาบางส่วนในบทความเรื่อง "พระราชทรัพย์" ที่ซูซาน เจ. คันนิงแฮม เขียนไว้ดังนี้

> *"ขณะที่ไม่มีบุคคลภายนอกคนใดเลยที่จะแน่ใจได้ว่าพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดบ้างที่ทรงได้รับผลประโยชน์จากรายได้ของสำนักงานทรัพย์สินฯ นอกจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ แต่ก็อาจคาดเดาได้ว่าน่าจะรวมถึงพระราชโอรสและพระราชธิดาทั้งสี่พระองค์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณและพระราชนัดดาทั้ง*

---

31 นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475, หน้า 48.

* "ในช่วงที่เศรษฐกิจขยายตัวในระดับสูงช่วงปี พ.ศ. 2503-2540 สำนักงานทรัพย์สินฯได้กระจายการลงทุนไปอย่างกว้างขวางตามสาขาเศรษฐกิจต่างๆ ทศวรรษ 2530 ประมาณว่าสำนักงานทรัพย์สินฯ ได้เข้าไปถือหุ้นโดยตรงของบริษัทต่างๆ มากกว่า 90 บริษัท ครอบคลุมในกิจการที่สำคัญ เช่นปูนซีเมนต์ ธนาคารพาณิชย์ โรงแรม พลังงาน เหมืองแร่ อสังหาริมทรัพย์ ประกันภัย ประกันชีวิต ชิ้นส่วนรถยนต์ เป็นต้น นอกจากนั้นยังได้ลงทุนโดยอ้อมในรูปของบริษัทในเครือบริษัทย่อยหรือบริษัทร่วมทุนด้วย พ.ศ. 2539/40 สำนักงานทรัพย์สินฯลงทุนในบริษัทต่างๆทั้งโดยตรงและโดยอ้อมทั้งสิ้นเกือบ 300 บริษัท และในจำนวนนี้ 43 บริษัทได้เข้าไปจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย " พอพันธ์ อุยยานนท์, "สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์กับบทบาทการลงทุนทางธุรกิจ," ใน การต่อสู้ของทุนไทย การเมือง วัฒนธรรม เพื่อความอยู่รอด 2 , ผาสุก พงษ์ไพจิตร บรรณาธิการ.(กรุงเทพฯ: มติชน, 2549),หน้า 68.

ห้าพระองค์ที่อยู่ในเมืองไทย นอกนั้นก็อาจจะรวมถึงพระชายาพระองค์แรกและพระราชธิดาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช และพระนัดดาของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลป์ยาณิวัฒนา"[33]

คำถามคือ สำหรับราชสกุลเจ้าอื่นๆ อีกจำนวนมากที่ปลีกตัวออกจากการถือเอาสำนักงานทรัพย์สินฯ เป็นฐานอุดหนุนกิจกรรมการลงทุน (เช่นการถอนทรัพย์สินทั้งหมดออกจากพระคลังข้างที่ของพระเจ้าวร วงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงศ์ ดังที่เสนอไว้ก่อนหน้า) วิถีการลงทุนของราชสกุลเจ้าส่วนนี้จึงหมายถึงจำต้องดำเนินการผ่านบทบาทนักลงทุนอิสระมากขึ้น ซึ่งความเป็นอิสระดังกล่าวนี้ได้พัฒนาคลี่คลายเชิงประจักษ์ทั้งในแง่ความหลายหลายเชิงรูปแบบของธุรกิจการลงทุนและกลไกการลงทุนอย่างไร นี่เป็นประเด็นที่ผู้ศึกษาพยายามสืบค้นต่อไป

4.2.1 การเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณ: ความหลากหลายทางการแสวงหาช่องทางการลงทุนทางธุรกิจภายใต้ระบบทุนนิยมเสรี

ถือเป็นเรื่องที่เข้าใจได้โดยทั่วไปว่า พื้นฐานการลงทุนของชนชั้นเจ้านายในสมัยศักดินา มักเกี่ยวพันธ์กับที่ดินและค่าเช่าที่ดินเป็นสำคัญ ซึ่งผู้ศึกษาคงต้องกล่าวตั้งแต่ต้นว่า เงื่อนไขเช่นนี้แม้หลังสงครามโลกครั้งที่สองกระทั่งปัจจุบันก็ยังคงถือเป็นแนวทางการลงทุนที่ปฏิบัติสืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน ในช่วงทศวรรษ 2490 หรือหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองไม่นานนัก เจ้านายบางราชสกุลยังคงเลือกช่องทางประกอบการตามแนวทางที่ไม่แตกต่างจากลักษณะนิยมก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองอยู่ เช่นการลงทุนทำตลาดให้เช่าจากที่ดินของตน เช่นที่ดินบริเวณปากครองตลาดของราชสกุล จักรพงษ์ ก็ได้เปลี่ยนจากการให้โรงเรียนอำนวยศิลป์เช่านับตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2475 เพื่อนำมาพัฒนาทำตลาด ตามที่วารสาร GM BiZ ฉบับเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 เสนอข้อมูลไว้ดังนี้

"ปี 2475 อำนวยศิลป์ถึงกาลเปลี่ยนแปลงครั้งแรก โดยย้ายไปเช่าวังของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงศ์ บริเวณปากคลองตลาดในปัจจุบัน...จนเมื่อผู้ดูแลผลประโยชน์ของวังพระองค์จุลจักรพงศ์เจรจาขอพื้นที่คืนเพื่อนำไปทำตลาด จนมีเรื่องฟ้องร้องกัน... โรงเรียนอำนวยศิลป์จึงย้ายมาที่ทุ่งพญาไทในปี 2495..."[34]

---

33 ชูซาน เจ. คันนิงแฮม, "พระราชทรัพย์," ฟ้าเดียวกัน 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2551): 204.

34 รุจรดา วัฒนาโกศัย, "ยุคสมัยของอำนวยศิลป์," GM BiZ 15 (กุมภาพันธ์ 2554): 27.

นอกจากที่ดินจะถูกพัฒนาไปเป็นตลาดให้เช่า การปล่อยเช่าที่ดินว่างเปล่าหรือการลงทุนทำอสังหาริมทรัพย์บนที่ดินเพื่อปล่อยเช่า ก็ยังเป็นอีกแนวทางการประกอบธุรกิจที่สำคัญของเจ้านายเพียงแต่ครั้งนี้ เจ้านายมักเลือกที่จะมุ่งใช้ประโยชน์ในที่ดินภายใต้กระแสการขยายตัวของตลาดการค้าการลงทุนในระบบอุตสาหกรรมการผลิตมากกว่าการลงทุนบนฐานการผลิตภาคเกษตรกรรม กล่าวคือ ความที่ชนชั้นเจ้านายเป็นผู้จับจองที่ดินบริเวณริมถนนสายต่างๆในกรุงเทพที่ตัดขึ้นใหม่ๆ จำนวนมากตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 (ทั้งที่ดินพระราชทานและซื้อเพิ่มเติม)ไม่ว่าจะย่านการค้าของชาวจีนในเขตสัมพันธวงศ์ (รวมทั้งเยาวราช) ย่านธุรกิจของพ่อค้าต่างชาติรวมถือพ่อค้าชาวจีนบางส่วนในเขต สีลม สาธร สุริวงศ์ เจริญกรุง อีกทั้งบริเวณใกล้เคียงเช่น ถนนพญาไท เพชรบุรี ราชประสงค์ รวมถึงย่านที่พักอาศัยของข้าราชการบนเส้นถนนสุขุมวิท ตัวอย่างเช่น ที่ดินบริเวณแถบถนนเพชรบุรี ในวารสาร "ธุรกิจที่ดิน" ฉบับเดือนธันวาคม พ.ศ. 2526 ได้ชี้แจงไว้ดังนี้

> *"บริเวณถนนเพชรบุรีตรงซอยสมประสงค์ทั้งหมดนั้น ส่วนใหญ่เป็นของเจ้านายเก่า เช่น ตระกูลบริพัตร บริเวณที่ดินสร้างพันธ์ทิพย์พลาซ่าขณะนี้ก็ยังเป็นของหม่อมเจ้าพันธ์ทิพย์ ซึ่งมีอีกแปลงหนึ่งอยู่แถวกรุงเทพการบัญชี ที่ดินตรงโรงแรมเฟริส บริเวณซอยสมประสงค์ 1 ก็เป็นของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ศิริรัตน์บุษบง..."*[35]

หรือดังที่ หม่อมราชวงศ์ ปรียนันทนา รังสิต ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการครอบครองที่ดินจำนวนมากของตระกูลรังสิตในซอย ร่วมฤดี หรือที่ดินบริเวณเขตสาธร

> *"ภายหลังจากที่สมเด็จฯ กรมพระยาชัยนาทฯ สิ้นพระชนม์ มรดกทรัพย์ศฤงคารจึงถูกจัดสรรแบ่งเป็นส่วนๆและวังวิทยุก็ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของ ม.จ.ปิยะรังสิต รังสิต พระโอรสพระองค์โต จนปัจจุบันอยู่ในความดูแลของพระนัดดา ม.ร.ว.ปรียนันทนา ธิดาคนเล็กของ ม.จ.ปิยะรังสิต "หม่อมย่า" หม่อมเอลิซาเบท รังสิต ณ อยุธยา ซึ่งเป็นชาวเยอรมัน เป็นผู้จัดการมรดกของเสด็จปู่ และได้แบ่งมรดกอย่างยุติธรรมที่สุด ท่านพ่อ (ม.จ.ปิยะรังสิต รังสิต) เป็นพระโอรสพระองค์โต จึงได้รับวังวิทยุเป็นมรดก ส่วนท่านอาสนิท (ม.จ.สนิทประยูรศักดิ์ รังสิต) กับท่านอาหญิงจารุลักษณ์กัลยาณี รังสิต*

---

35 สเปคกิวเลเตอร์, "ถนนเพชรบุรีจะเป็นกินซ่าของเมืองไทย," ธุรกิจที่ดิน 8 (ธันวาคม 2526): 35.

ได้บ้านและที่ดินขององค์เองที่ซอยร่วมฤดี แต่ก่อนซอยร่วมฤดีเกือบทั้งหมดเป็นที่ดินของราชสกุลรังสิต..”[36]

พัฒนาการความต้องการใช้ที่ดินเชิงธุรกิจในบริเวณเหล่านี้ที่เพิ่มสูงขึ้น ด้านหนึ่งยังผลให้ราคาที่ดินปรับสูงขึ้นอย่างรวดเร็วเพียงรอบทศวรรษ (ดังเช่นตัวอย่างราคาประเมินที่ดินในกรุงเทพประมาณช่วงทศวรรษ 2530 ตามตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2

เปรียบเทียบราคาประเมินที่ดินสูงสุด 10 อันดับแรกในเขตกรุงเทพมหานครระหว่างช่วงครึ่งแรกและครึ่งหลังทศวรรษ 2530 (ราคาบาท: ตารางวา)

อันดับ	เขต	ราคาประเมินที่ดินสูงสุดใหม่ พ.ศ. 2535-2538	ราคาประเมินที่ดินสูงสุดเดิม พ.ศ. 2531-2534	อัตราเพิ่ม%
1	บางรัก (ติดถนนสีลมและติดถนนธนิยะ)	500,000	400,000;450,000	25%;11.1%
2	สัมพันธวงศ์ (ถนนเยาวราช)	450,000	250,000	80%
3	พระนคร (ถนนไกรสีห์ตลาดยอด)	350,000	200,000	75%
4	ปทุมวัน (ถนนพระรามที่ 4)	350,000	ไม่ได้ระบุ	-
5	ป้อมปราบศัตรูพ่าย (ถนนเจริญกรุง)	300,000	ไม่ได้ระบุ	-
6	สาธร (ถนนสาธรใต้)	280,000	260,000	7.7%
7	คลองเตย (ถนนสุขุมวิท 3-นานาเหนือ)	270,000	100,000;72,000	170%; 275%
8	พระโขนง (ถนนสุขุมวิท)	250,000	75,000	233.3%

36 ม.ร.ว.ปรียนันทนา รังสิต เปิดวังวิทยุ ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น(ออนไลน์). แหล่งที่มา www.whoweeklymagazine.com

9	ราชเทวี (ถนนราชปรารถ)	250,000	120,000	108.3%
10	คลองสาน (ถนนพระเจ้าตากสิน)	200,000	ไม่ได้ระบุ	-

ที่มา : บริษัท อัลฟา รีเสร์ช จำกัด, วิเคราะห์ราคาประเมินที่ดินทั่วประเทศไทย 2535-2538 (กรุงเทพฯ: ธีรพงศ์การพิมพ์, 2535), หน้า 136.

จนอาจเป็นแรงจูงใจให้เจ้านายบางส่วนดำเนินการขายที่ดินบางส่วนเพื่อมุ่งเอากำไรจากการแลกเปลี่ยนที่ตัวกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยตรงจนทำให้ที่ดินบางส่วนเปลี่ยนมือไปสู่กลุ่มนักธุรกิจอื่นๆ หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ตามข้อมูลที่ปรากฏในวารสาร "ธุรกิจที่ดิน" ตามความดังนี้

> *"จะเห็นได้ว่าที่ดินแต่เดิมนั้น การถือครองมักจะอยู่ในมือของบรรดาเจ้า และการเปลี่ยนมือแต่เดิมเป็นรูปของการขาย...สภาพการณ์เปลี่ยนไป การถือครองที่ดินก็มีการเปลี่ยนมือมากขึ้น เนื่องจากการจัดสรรมรดกส่วนหนึ่งและมีการขายให้กับทางเอกชนส่วนหนึ่ง"*[37]

แต่สำหรับอีกด้านหนึ่ง ความที่ราคาขายที่ดินกับราคาเช่าที่ดินแปรผันไปในทิศทางเดียวกัน ก็ทำให้เจ้านายบางส่วนตระหนักเห็นโอกาสที่จะหาประโยชน์จากที่ดินด้วยไม่จำเป็นต้องเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นๆไป (แม้จะตัดสินใจขายที่ดินก็อาจมิใช่ทั้งหมด) ดังปรากฏว่า ที่ดินที่ยังคงตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้านาย มักปล่อยเช่าทั้งในรูปที่ดินว่างเปล่าเพื่อใช้ในเชิงพาณิชย์ ตัวอย่างเช่น ในวารสาร "ธุรกิจที่ดิน" ฉบับเดียวกันกับที่กล่าวถึงข้างต้นได้แจงข้อมูลไว้ว่า การสร้างศูนย์การค้าพันธ์ทิพย์ พลาซ่า ผู้ลงทุนได้ทำข้อตกลงขอเช่าที่ดินของราชสกุลบริพัตรเป็นระยะเวลาสัญญา 30 ปี

> *"ในระยะปัจจุบัน* (ช่วงทศวรรษ 2520- ผู้ศึกษา) *โครงการศูนย์การค้าในย่านนี้เห็นจะมีอีกเพียง อมรินทร์พลาซ่า กับ พันธ์ทิพย์พลาซ่า ซึ่งมีขนาดพื้นที่โครงการเท่ากัน*

---

37 สเปคกิวเลเตอร์, "ถนนเพชรบุรีจะเป็นกินซ่าของเมืองไทย" ใน อ้างแล้ว,หน้า 35.

พอดี คือราว 9 ไร่ หรือ 3,600 ตารางวา ที่สองโครงการ เป็นการเช่าพื้นที่ระยะยาว 30 ปี ...ส่วนพันธ์ทิพย์พลาซ่า เช่าที่ดินจาก หม่อมเจ้า พันธ์ทิพย์ บริพัตร เป็นระยะเวลา 30 ปีเช่นกัน"[38]

อีกทั้งที่ดินของพระองค์เจ้า ศิริรัตนบุษบง ทั้งแปลงที่อยู่ในเขตเพชรบุรี(กว่า 2 ไร่) และแปลงที่อยู่ในเขตสัมพันธ์วงศ์ (กว่า 14 ไร่) เนื่องจากที่ดินมีราคาแพงขึ้นก็กลายเป็นการมีตัวแทนมาติดต่อขอเช่า แล้วเข้าไปพัฒนาเป็นอาคารแล้วเซ้งเก็บผลประโยชน์ไป เช่น การดำเนินงานของบริษัทร่วมประสงค์ ที่เช่าที่ดินบางส่วนของพระองค์เจ้าศิริรัตนบุษบง มาจัดทำผลประโยชน์ คือที่ดิน 2 ไร่ ใกล้กรุงเทพการบัญชีวิทยาลัย ทำเป็นอาคารพาณิชย์ให้เช่า[39]และที่ดิน 14 ไร่ ของพระองค์เจ้าสิริรัตนบุษบง บริเวณเว้งนครเกษม ซึ่งเจ้าของยืนยันไม่ขาย คงให้เช่า[40]

อย่างไรก็ตาม ไม่เสมอไปที่เจ้านายจะจำกัดขอบเขตการใช้ประโยชน์จากที่ดินเฉพาะวิธีการปล่อยเช่าที่ดินว่างเปล่า ดังกรณีที่ดินของกรณีของราชสกุลรังสิต ที่ตัดสินใจลงทุนก่อสร้างอสังหาริมทรัพย์ในรูปอาคารพาณิชย์บนที่ดินของตนเองด้วยตนเองในช่วงทศวรรษ 2520 ตามที่ปรากฏในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าปิยะรังสิต รังสิต ความว่า

"ในปี พ.ศ. 2523 ทรงก่อตั้งบริษัท ป.รังสิต จำกัดขึ้น (หมายถึงหม่อมเจ้าปิยะรังสิต รังสิต-ผู้ศึกษา) *ธุรกิจชิ้นสำคัญของบริษัท ป.รังสิต คือการจัดสร้างอาคารชุด 22 กรกฎาคอนโดมิเนียม ทรงมีจุดประสงค์ที่จะให้ผู้มีรายได้ปานกลางได้มีที่อยู่อาศัยในใจกลางเมือง...ท่านชายทรงควบคุมดูแลโครงการด้วยพระองค์เองอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่สถาปนิกผู้เขียนแบบไปจนถึงผู้รับเหมาก่อสร้าง..."*[41]

การลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ด้วยตนเองยังปรากฏให้เห็นอีกหลายกรณี ที่แม้มิใช่การประกอบการเพื่อเป้าหมายจากการแสวงหาค่าเช่า แต่ก็เป็นการแสวงหากำไรจากการเพิ่มมูลค่าที่ดินให้มากไปกว่าการขายที่ดินว่างเปล่า เช่น การลงทุนทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ของราชสกุลศักดิเดช ภานุพันธ์ในช่วงทศวรรษ 2530 ตามที่ปรากฏข้อมูลในวารสาร "ผู้จัดการรายเดือน" ดังนี้

---

38 "ศูนย์การค้าดอกเห็ดที่กำลังบานสะพรั่งกลางกรุง", ธุรกิจที่ดิน, 1(พฤษภาคม 2526), หน้า 20.

39 สเปคกิวเลเตอร์, "ถนนเพชรบุรีจะเป็นกินซ่าของเมืองไทย," ธุรกิจที่ดิน: 35.

40 "เล็งทำเลเขาวราช," ธุรกิจที่ดิน (พฤษภาคม 2527): 65.

41 หม่อมเจ้า ปิยะรังสิต รังสิต, อนุสรณ์ในงานเสด็จพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าปิยะรังสิต รังสิต ป.ช., ป.ม., ท.จ.ว. (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊พ ,2533), ไม่ระบุเลขหน้า.

"คุณหญิงมณียอมรับว่าท่านไม่มีหัวทางด้านธุรกิจ ดังนั้นหลังจากได้รับมรดกมาแล้วก็ไม่ได้มีการนำมาพัฒนา เพื่อให้รายได้งอกเงยไปมากกว่าการเก็บค่าเช่าตึกแถว และค่าเช่าที่ เพียงเดือนละไม่กี่หมื่นบาท แต่ต่อมาภายหลังเมื่อคุณหญิงมณีแต่งงานใหม่กับนายแพทย์ ปชา สิริวรสาร ก็ได้มีความคิดที่จะพัฒนาที่ดิน ขึ้น โดยโครงการแรกก็คือการสร้างอาคารมณียาสูง 7 ชั้นซึ่ง เป็นที่ดินในบริเวณบ้านบนถนนเพลินจิต ผลก็คือประสบความสำเร็จอย่างดี มีผู้เช่าจองเต็มทุกชั้นและใช้เวลาเพียง 2 ปีก็คืนทุนอีก 3 ปีต่อมาอาคาร "สิริณี" ซึ่งเป็นโครงการที่ 2 ก็เกิดขึ้น คราวนี้ด้วยความมั่นใจก็เลยสร้างเป็นตึกสูงถึง 10 ชั้น และก็สามารถประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับโครงการแรกสามารถคืนทุนได้ภายในระยะประมาณ 2 ปีเช่นกัน"[42]

และการลงทุนทำหมู่บ้านจัดสรรในบริเวณคลองรังสิต ของราชสกุล สนิทวงศ์ ในช่วงทศวรรษ 2540 ตามที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ ฐานเศรษฐกิจ ฉบับวันที่ 8-10 ธันวาคม พ.ศ. 2548 (กรณีนี้สะท้อนความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด จากเดิมที่เจ้านายราชสกุลนี้จับจองที่ดินบริเวณดังกล่าวเพื่อปล่อยเช่าสำหรับผลิตสินค้าข้าวตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5)*

"สำหรับแผนการลงทุนในปีหน้านี้ (ช่วงปลายทศวรรษ 2540- ผู้ศึกษา) *บริษัทฯ* (บริษัทซื้อตรง กรุ๊ป – ผู้ศึกษา) *อยู่ระหว่างการเจรจาขอซื้อที่ดิน จำนวน 60 ไร่ จากตระกูล "สนิทวงศ์ ณ อยุธยา" ซึ่งอยู่ติดกับโครงการบ้านซื้อตรง รังสิต คลอง 3 เพื่อใช้พัฒนาโครงการต่อเนื่องต่อไป เนื่องจากจากบ้านซื้อตรง คลอง 3 คาดว่าจะปิดการขายได้ในกลางปีหน้านี้ อย่างไรก็ดี มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดการร่วมทุนในที่ดินแปลงดังกล่าวโดยจัดตั้งบริษัทร่วมทุนขึ้นมา ประกอบด้วยผู้ร่วมทุน 3 ฝ่าย คือตระกูลสนิทวงศ์ ณ อยุธยา ซึ่งจะเป็นผู้ออกที่ดิน,บริษัท และผู้ปล่อยกู้โครงคือวี-คอน คอร์ปอเรชั่น ...ทั้งนี้ที่ผ่านมา บริษัทเคยร่วมทุนกับตระกูลสนิทวงศ์ฯ มาแล้วในโครงการบ้านซื้อตรง คลอง 3 ในนาม บริษัทรังสิตพัฒนา จำกัด เนื่องจากตระกูลดังกล่าวเป็นเจ้าของที่ดินในย่านรังสิตคลอง 3 เกือบแทบทั้งหมด..."*[43]

---

42 "คุณหญิงมณีได้ผู้ร่วมทุนใหม่ สานต่อโครงการยักษ์ของตระกูล," ผู้จัดการรายเดือน: 29.

* ศึกษาเพิ่มเติมจากบทที่ 3 หัวข้อ 3.3

43 "เปิดแผนซื้อตรงฉุยศรีราชาขายบ้าน 2ล," **ฐานเศรษฐกิจ (8-10 ธันวาคม 2548): 41.**

และเมื่อไม่นานมานี้ (ต้นทศวรรษ 2500) ราชสกุลศักดิเดช ภานุพันธ์ ก็ได้ลงทุนอสังหาริมทรัพย์ร่วมกับพันธมิตรราชสกุล ดิศกุล และตระกูลมาลีนนท์ ภายใต้โครงการพัฒนาที่ดินบริเวณหัวขึ้นขนาดใหญ่โดยประมาณมูลค่ากว่า 1,000 ล้านบาท

> *"ล่าสุดกลุ่มบริษัทมณียา ซึ่งมีประสบการณ์ในแวดวงอสังหาริมทรัพย์ทั้งในกรุงเทพฯ และที่หัวหิน เช่น โครงการเอสพลานาร์ด (Esplanade) ซึ่งตั้งอยู่ในหัวหิน ได้เปิดโครงการใหม่ภายใต้ชื่อ "มาลิบู เขาเต่า หัวหิน" ภายใต้การบริหารงานของบริษัท เอ็ม ทะเล จำกัด มีทุนจดทะเบียน 270 ล้านบาท ทุนจดทะเบียนชำระแล้ว 229 ล้านบาท และมีบุคคลที่อยู่ในแวดวงธุรกิจหลากหลายเข้าร่วมถือหุ้นและบริหารโครงการใหม่ ได้แก่ ม.ร.ว.ดำรงดิศ ดิศกุล ผู้บริหารกลุ่มบริษัทมณียา (พรรคไทยรักไทย) นางศิริกาญจน์ ศักดิเดช ภาณุพันธ์ ณ อยุธยา รวมถึงกลุ่มทุนขนาดใหญ่อย่างตระกูลมาลีนนท์ ได้แก่ นายประวิทย์และ"อ๋อง"วรวรรธน์ มาลีนนท์ (บริหารสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3) เข้าร่วมเป็นผู้บริหารหลักของโครงการนี้ ทั้งนี้ โครงการมาลิบู เขาเต่า หัวหิน จะพัฒนาบนเนื้อที่ประมาณ 15 ไร่ มูลค่าโครงการรวม 1,280 ล้านบาท ..."*[44]

พิจารณาเชิงโครงสร้างการทำธุรกิจด้านที่ดินของเจ้านายก่อนและหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง แม้ทรัพยากรที่ดินจะยังคงถือเป็นตัวแปรผลิตซ้ำรายได้หลักของเจ้านายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แต่โดยเงื่อนไขการใช้ประโยชน์ ก็ดูเหมือนจะแตกต่างออกไปจากก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ชนชั้นเจ้านายมักใช้แสวงหารายได้จากค่าเช่าบนรากฐานความสัมพันธ์ทางการผลิตในภาคเกษตรกรรม ต่างจากหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองที่แนวโน้มการใช้ประโยชน์จากที่ดินมุ่งไปที่ การหา "ค่าเช่า" และ "กำไร" จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมการผลิตสินค้าและบริการ

ขณะที่ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับที่ดินหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองถือเป็นแนวโน้มการลงทุนสำคัญของบุคคลในราชสกุลเจ้า (ดังที่เสนอไว้ข้างต้น) การตัดสินใจลงทุนทางธุรกิจด้านอื่นๆ ก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่ไม่น้อย ด้วยอาจเพราะ สภาวะตลาดเศรษฐกิจภายในประเทศที่เติบโตขึ้นหลังสงคราม มิได้จำกัดเฉพาะความต้องการบริโภคสินค้าบริการในที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์บนที่ดินเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการขยายตัวของตลาดอุปสงค์ในสินค้าบริการอื่นๆอีกเป็นจำนวนมาก ความที่มูลค่าส่วนเกินที่จัดสรรภายในตลาดประกอบไปด้วยกิจกรรมแลกเปลี่ยนสินค้าบริการที่หลายหลายนี้เอง การลงทุนของเจ้านายจึงปรากฏความพยายามรังสรรค์หน่วยการผลิตสินค้าบริการที่หลาย

---

44 "กลุ่มมณียา-มาลีนนท์ลุยอสังหาฯ," ผู้จัดการรายวัน (14 ธันวาคม 2550): 29.

หลายเช่นเดียวกัน ดังเช่น ก่อนที่หม่อมเจ้า ปิยะรังสิต รังสิต จะทรงทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ก็ทรงลงทุนทำธุรกิจค้ารถยนต์นำเข้าในนามบริษัทประชายนตร์ ร่วมกับหม่อมเจ้าสนิทฯ รังสิต ประมาณกลางทศวรรษ 2490 ซึ่งท่านทั้งสองก็ทรงดำเนินกิจการด้วยตนเองตามปรากฏจากถ้อยความอีกส่วนหนึ่งในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าปิยะรังสิต รังสิต ดังนี้

> *"บริษัทที่ทรงก่อตั้งร่วมกับหม่อมเจ้าสนิธฯ คือ บริษัทประชายนตร์ จำกัด...เริ่มต้นด้วยทุนจดทะเบียน 3 ล้านบาท หม่อมเจ้าปิยะฯ ทรงดำรงตำแหน่งกรรมการผู้จัดการ สำนักงานและอู่ตั้งอยู่บริเวณวังไม้ หรือวังเก่าของเสด็จในกรมฯ พระบิดาที่ถนนหลวง เมื่อเริ่มต้นกิจการ การสั่งรถยนต์เข้ามาจำหน่าย ขึ้นอยู่กับโควตาของกระทรวงพาณิชย์ รถโฟล์ค ซึ่งเป็นรถยี่ห้อใหม่จึงได้โควตาเป็นจำนวนน้อย กิจการของบริษัทเติบโตอย่างช้าๆแต่มั่นคง หม่อมเจ้าปิยะฯ ทรงควบคุมงานทุนแผนกด้วยพระองค์เอง..."*[45]

กรณีของราชสกุลดิศกุล ก็จัดเป็นอีกราชสกุลเจ้าหนึ่งที่พยายามดำเนินธุรกิจในหลายแขนง ไม่ว่าจะเป็นการลงทุนทำบริษัท อุตสาหกรรมวิวัฒน์ จำกัด* (มีราชสกุลสวัสดิวัฒน์เป็นผู้ถือหุ้นสัดส่วนน้อย คือจำนวน 500 หุ้น) ซึ่งดำเนินธุรกิจด้านผลิตภัณฑ์น้ำมันพืช รวมถึงธุรกิจด้านสื่อสารมวลชน ในชื่อบริษัท นวดิศ (ก่อนที่ทั้งสองบริษัทจะขายหุ้นเพิ่มให้กับกลุ่มทุนเอกชนอื่นๆไปภายหลังดังจะขยายความต่อไป) นอกจากนี้ ยังปรากฏความพยายามลงทุนในธุรกิจขนาดใหญ่ที่อาศัยกำลังทุนอย่างมากของเจ้านาย เช่นธุรกิจการธนาคาร และธุรกิจสายการบินพาณิชย์

สำหรับธุรกิจการธนาคาร ธนาคารที่ก่อตั้งโดยมีเจ้านายเชื้อพระวงศ์เป็นนายทุนสำคัญคือ ธนาคารไทยทนุ** (ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2492) ซึ่งเจ้านายผู้ร่วมลงทุนก่อตั้งได้แก่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุมภฏพงษ์บริพัตร พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภานุพันธ์ยุคล หม่อมเจ้า วิวัฒนไชย ไชยยันต์ หม่อมเจ้าอัจฉราฉวี เทวกุล และหม่อมเจ้าอุปลีสาณ ชุมพล[46] อีกทั้ง หม่อมเจ้า วิวัฒนไชย ไชยยันต์ ทรงทรงดำรงตำแหน่งประธานบริษัทคนแรก[47] ด้วยความที่ธนาคารดังกล่าวจัดตั้งด้วยทุน

---

45 หม่อมเจ้า ปิยะรังสิต รังสิต, อนุสรณ์ในงานเสด็จพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าปิยะรังสิต รังสิต ป.ช., ป.ม., ท.จ.ว., ไม่ระบุเลขหน้า.

* ดังเสนอไว้แล้วในอ้างอิงขยายความลำดับ ** หน้า 75.

** "ธนาคารไทยทนุเป็นธนาคารที่มีผู้ก่อตั้งหลักเป็นกลุ่มศักดินา จะมีพ่อค้านักธุรกิจร่วมก่อตั้งและถือหุ้นเป็นส่วนน้อย แตกต่างไปจากธนาคารพาณิชย์ไทยแห่งอื่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าหรือนักธุรกิจเชื้อสายจีน.." ชนินทร์ พิทยาวิวิธ, ประวัติและวิวัฒนาการธนาคารพาณิชยในประเทศไทย(กรุงเทพฯ: อักษรโสภณ ,2551),หน้า234.

46 ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, ตำนานชีวิตเจ้าสัว 55 ตระกูลดัง ภาค 2,หน้า 55.

47 เรื่องเดียวกัน

ของเจ้านายเป็นส่วนใหญ่ แนวทางดำเนินธุรกิจในยุคแรกจึงมุ่งไปในลักษณะการบริหารแบบอนุรักษ์นิยมที่อาจมีธนาคารไทยพาณิชย์ (ซึ่งถือเป็นธนาคารของกลุ่มทุนเจ้าขนาดใหญ่กว่า) เป็นแม่แบบสำคัญ ตามที่กรรมการบริหารธนาคารท่านหนึ่งได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ในวารสาร "ผู้จัดการ" ฉบับเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2542 ว่า

> *"โครงสร้างผู้ถือหุ้นของธนาคารไทยทนุ ที่มี "เจ้านายชั้นสูง" ถือหุ้นอย่างต่อเนื่องมายาวนาน ทำให้บุคลิกธนาคารแห่งนี้ดำเนินไปอย่างอนุรักษนิยม แตกต่างจากธนาคารอื่นๆ...นอกจากนี้ธนาคารไทยทนุยังยึดถือแบบการบริหารธนาคารพาณิชย์ไทย ดำเนินต่อเนื่องอย่างอนุรักษนิยม..."*[48]

กระทั่งรัฐบาลได้ส่งเสริมบรรยากาศการลงทุนภาคการเงินเสรีในช่วงทศวรรษ 2530 (นโยบายการเปิดเสรีทางการเงิน หรือ BIBF) จึงยังผลให้ตลาดแข่งขันในธุรกิจการเงินการธนาคารในประเทศเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว (จากอิทธิพลของเงินทุนที่หลั่งไหลจากภายนอก) จนเป็นเหตุให้ธนาคารไทยทนุจำเป็นต้องปรับกลยุทธทางธุรกิจด้วยมุ่งไปที่การระดมทุนจากกลุ่มทุนภายนอกถึงสองครั้งในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน คือในช่วงปลายทศวรรษ 2530 ได้ควบรวมกิจการกับ บง. เอกธนกิจ และตามมาด้วยการขายหุ้นให้กับ ธนาคาร ดีบีเอสแห่งสิงค์โปร์ (Development Bank of Singapore) ในปี พ.ศ. 2540[49] หรือช่วงวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง แต่นั่นก็ชี้ให้เห็นว่า กว่า 40 ปีของการดำเนินกิจการของธนาคารนับตั้งแต่เริ่มจดทะเบียน ทุนเจ้าก็ยังถือเป็นส่วนอำนาจทุนหลักที่ครอบงำกิจการของธนาคาร

สำหรับธุรกิจสายการบินพาณิชย์ ประมาณต้นทศวรรษ 2510 ได้เริ่มมีการให้บริการสายการบินพาณิชย์ควบคู่ไปกับบริษัทเดินอากาศไทย จำกัด และบริษัท การบินไทย จำกัด (ทั้งสองถือเป็นกิจการแบบรัฐวิสาหกิจ) ในนามบริษัท แอร์สยาม* โดยหากอ้างจากหนังสือบริษัท เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2519 ที่ชี้แจงสรุปการถือหุ้นของบริษัท เจ้านายผู้ถือหุ้นประกอบไปด้วย

---

48 ฐิติเมธ โภคชัย, "ธนาคารดีบีเอสไทยทนุ ยังต้องปรับตัวอีกมาก," ผู้จัดการ 194 (พฤศจิกายน 2542): 58.

49 สรุปความจาก เรื่องเดียวกัน: 46.

* หากประเมินช่วงเวลาการก่อตั้งธุรกิจจากจุดเริ่มต้นการให้บริการ คือประมาณปี พ.ศ. 2510-2511 แต่หากประเมินจากการเริ่มต้นขออนุญาตจดทะเบียนบริษัทกับรัฐบาล คือประมาณ พ.ศ. 2507-2508 "...ประมาณต้นปี พ.ศ. 2507 พระองค์เจ้าวรานนท์ธวัช ได้ทรงยื่นขอจดทะเบียนขนส่งสินค้าทางอากาศระหว่างประเทศต่อรัฐบาล จอมพล ถนอม กิตติขจร และในเวลาต่อมาที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม ก็มีมติให้กระทรวงคมนาคมออกใบอนุญาตให้ทำการขนส่งสินค้าทางอากาศระหว่างประเทศได้..." จรัญ โยบรรยงค์, แอร์สยามกับการเมือง(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ รุ่งเรืองรัตน์, 2519), หน้า 7.

"ก. เชื้อพระวงศ์... พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรานนท์ธวัช 331,820 หุ้น สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี 20 หุ้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี 1,000 หุ้น สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา 3,000 หุ้น พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงสุทธิสิริโสภา 50,000 หุ้น หม่อมเจ้าหญิงบุญจิราธร จุฑาธุช 20 หุ้น รวม 385,860 หุ้น"[50]

ในระยะแรกของโครงสร้างอำนาจบริหารกิจการในบริษัท แอร์สยาม ก่อนที่จะเกิดภาวะขาดทุนจนต้องยุติการให้บริการระยะหนึ่งในปี พ.ศ. 2515 นั้น ดูเหมือนว่าฝ่ายเจ้านายโดยเฉพาะ พระองค์เจ้าวรานนท์ธวัช จะเป็นกำลังบริหารกิจการหลักของบริษัท กระทั่งภายหลังที่กิจการประสบภาวะวิกฤตทางธุรกิจอิทธิพลของพ่อค้าเชื้อสายจีนและตะวันตกจึงเริ่มกลายเป็นฝ่ายควบคุมกลไกบริหารหลักในบริษัท ตามเงื่อนไขการถือครองอำนาจทุนที่ระดมเข้าในบริษัทเพื่อแก้ปัญหาสภาพคล่องทางการเงินในขณะนั้นตามที่ จรัญ โยบรรยงค์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ "แอร์สยามกับการเมือง"ว่า

"เมื่อพฤษภาคม 2515 พระองค์เจ้าวรานนท์ธวัชถูกบังคับให้พ้นจากตำแหน่งบริหารในแอร์สยามโดยสิ้นเชิง พระองค์ได้รับความขมขื่นเป็นอย่างยิ่ง และได้ทรงตรัสต่อหน้านักธุรกิจการบินกลุ่มหนึ่งว่า มันเตะเจ้าออกและเอาเจ๊กมาแทน และยังทรงตรัสอีกว่า ถ้าไม่ติดเป็นเชื้อพระวงศ์เป็นได้ยิงกันแน่"[51]

ก่อนเปลี่ยนแปลงระบอบปกครอง อาจประเมินคร่าวๆได้ว่า ใครคือผู้ผูกขาดการลงทุนประเภทใดในสังคมสยาม เช่น กิจการห้างสรรพสินค้ามักตกเป็นกิจการของชาวต่างชาติ กิจการโรงสีข้าวมักดำเนินการโดยพ่อค้าเชื้อสายจีน การจัดสรรที่ดินปลูกข้าวมักลงทุนโดยพระราชวงศ์และขุนนางศักดินา ครั้งหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในระยะแรกที่รัฐบาลผลักดันนโยบายเศรษฐกิจโดยรัฐขึ้นเป็นวาระแห่งชาติ บรรยากาศการลงทุนเสรีในประเทศ ก็ยังมิได้ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมเท่าไรนัก เมื่อรัฐบาลยังคงพยายามผูกขาดกิจการอุตสาหกรรมการค้าการผลิตขนาดใหญ่ไว้ที่อำนาจรัฐ กระทั่งรัฐบาลเริ่มผ่อนคลายนโยบายเศรษฐกิจโดยรัฐและเปลี่ยนถ่ายอำนาจการลงทุนไปสู่ภาคเอกชนภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง (หรือปรากฏชัดเจนต้นทศวรรษ 2500 เรื่อยมา) ภาคส่วนเอกชนจึงไม่เฉพาะได้กลายมาเป็นศูนย์กลางอำนาจครอบงำกิจกรรมการลงทุนในประเทศเท่านั้น แต่หากยังทำให้แต่ละหน่วยธุรกิจในประเทศ ประกอบไปด้วยการแข่งขันลงทุนจาก

---

50 เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

51 เรื่องเดียวกัน, หน้า 76-77.

ภาคเอกชนที่หลากหลายมากขึ้น ตามกฎเกฑณ์ของระบบทุนนิยมเสรี ลักษณะการลงทุนในกิจการแต่ละประเภทจึงไม่อาจระบุได้ชัดเจนว่ามาจากกลุ่มทุนใดเป็นสำคัญ* ดังนั้น เมื่อเจ้านายมิได้ถูกกำหนดเงื่อนไขห้ามดำเนินการลงทุนในฐานะนักลงทุนเอกชน การตัดสินใจนำทุนในครอบครองไปใช้เพื่อการลงทุนใดๆจึงถือเป็นสิทธิโดยชอบธรรมตามครรลองระบบเศรษฐกิจเสรี (ด้วยไม่จำเป็นต้องยึดติดกับการลงทุนที่สัมพันธ์กับที่ดินหรือค่าเช่าที่ดินเท่านั้น) เพียงแต่เมื่ออีกด้านหนึ่งของกติกาการลงทุนเสรีของไทย ได้ก่อให้เกิดภาวะความไม่สิ้นสุดของกระบวนขยายขอบเขตการสะสมทุนขนาดใหญ่(โลกาภิวัตน์ทุนนิยม) อันแทบไร้ซึ่งพรมแดนการจำกัดกรอบการใช้ทรัพยากรแบบรัฐชาติ ความพยายามบริหารจัดการธุรกิจให้สามารถแข่งขันแสวงหาผลตอบแทนภายในตลาดที่ประกอบไปด้วยคู่แข่งขนาดใหญ่ จึงถือเป็นเรื่องท้าทายไม่น้อยสำหรับเจ้านายผู้ซึ่งถือเป็นชนชั้นที่สะสมประสบการณ์ทางธุรกิจล่าช้ากว่าพ่อค้าเชื้อสายจีนนับตั้งแต่สมัยศักดินา หรือการแข่งแข่งขันกลับกลุ่มทุนต่างชาติซึ่งถือครองอำนาจทุนสูงกว่า

4.2.2 การเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพ: ความพยายามบริหารจัดการทุนให้เกิดประสิทธิภาพทางการแสวงหาผลตอบแทนสูงสุด ภายใต้พัฒนาการทุนนิยมไทย

ดูเหมือนว่า "ทักษะประกอบการ" เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้กิจกรรมการลงทุนของเจ้านายบางส่วนตั้งอยู่บนพื้นฐานความบกพร่องทางการประเมินเงื่อนไขระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอยู่ไม่น้อย เพราะด้วยความที่เจ้านายนั้นๆไม่อาจคาดการณ์ได้อย่างแม่นยำว่า กำลังทุนที่ตนเองถือครองอีกทั้งภาวะตลาดเศรษฐกิจในขณะนั้น พร้อมที่จะส่งเสริมให้เกิดการลงทุนอันนำมาความสามารถทางการผลิตผลตอบแทนส่วนเกินได้หรือไม่ การตัดสินใจลงทุนบนฐานองค์ความรู้ความเข้าใจระบบทุนนิยมที่หละหลวมเช่นนี้ จึงถือเป็นการลงทุนบนฐานความเสี่ยงที่จะประสบปัญหาขาดทุนอย่างยิ่ง ดังตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นชัดเจน คือ กรณีบริษัท แอร์สยาม ของพระองค์เจ้าวรานนท์ธวัชที่ทรงตัดสินใจลงทุนทำธุรกิจการบินพาณิชย์ ซึ่งถือเป็นกิจการที่อาศัยทุนขนาดใหญ่ ปัญหาที่ตามมาคือ ทั้งที่บริษัทสามารถต่อรองให้รัฐบาลช่วยอำนวยความสะดวกทางธุรกิจจนสามารถได้รับอนุญาตให้บริษัทดำเนินกิจการ แม้ขณะนั้นกิจการการบินยังคงถือเป็นธุรกิจที่รัฐยังคงผูกขาดอยู่ แต่บริษัทก็ยังไม่อาจเริ่มให้บริการได้ทันที่ หากกลับต้องเตรียมการล่วงเลยไปกว่า 4 ปีก่อนสายการบิน

---

* หรือในทางกลับกัน หากประเมินจากกลุ่มทุนใดกลุ่มทุนหนึ่ง ก็มิสามารถระบุขอบเขตการลงทุนไปที่ภาคส่วนหนึ่งใดได้แน่ชัด เช่นกรณีการลงทุนของบริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ (ซี.พี.) ที่ดำเนินกิจการลงทุนขนาดใหญ่ทั้งด้านธุรกิจอุตสาหกรรมการเกษตร และปศุสัตว์ อุตสาหกรรมการบริการร้านค้าปลีกขนาดย่อย (ร้านค้าสะดวกซื้อ เซเว่น อีเลฟเว่น) การลงทุนอสังหาริมทรัพย์ รวมถึง การลงทุนในธุรกิจอุตสาหกรรมโทรคมนาคม

เที่ยวแรกจะเริ่มทำการ ในงานอีกเล่มหนึ่งของ จรัญ โยบรรยงค์ เรื่อง "แฉพฤติกรรมเท็มโก้ 2 ของแอร์สยาม" ซึ่งถือเป็นอีกงานที่วิภาษการดำเนินธุรกิจของบริษัทแอร์สยาม ได้เสนอข้อมูลไว้ดังนี้

> *"พล.อ.อ. บุญชู จันทรุเบกษา ผู้บัญชาการทหารอากาศ ในฐานะประธานคณะกรรมการของบริษัทการบินไทย (จำกัด) ได้เสนอความเห็นต่อ จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี คัดค้านมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2512 สรุปความว่า ในชั้นเดิม บริษัทการบินแอร์สยาม จำกัด ขอดำเนินการเพื่อการขนส่งพัสดุภัณฑ์ทางอากาศแต่เพียงอย่างเดียว ต่อมาขอรับคนโดยสารในช่วงที่บริษัทการบินไทย จำกัด มิได้ดำเนินการ ซึ่งคณะรัฐมนตรีก็ได้อนุญาตเพิ่มเติมให้ และต่อมาได้ขอรับคนโดยสารในช่วงที่บริษัทการบินไทย จำกัด ดำเนินบริการอยู่แล้วอีกด้วย อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของบริษัทการบินไทย จำกัด โดยตรง แต่คณะรัฐมนตรีก็อนุญาตให้อีก ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ตั้งแต่บริษัทการบินแอร์สยาม จำกัด ได้รับอนุญาตให้ดำเนินการบินมาเป็นเวลา 4 ปี ยังไม่ปรากฏว่ามีเครื่องบินหรือทำการบินเลย แต่ก็ไม่ถูกเพิกถอนใบอนุญาต กลับได้สิทธิ์เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งยังมีแนวโน้มไปในทางจะโอนสิทธิให้บุคคล ที่สาม ทำเสียอีก"*[52]

ยิ่งไปกว่านั้นงานชิ้นเดียวกันยังชี้แจงว่า ระหว่างที่บริษัทประกอบการ หลายครั้งที่ปรากฏการเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกเที่ยวบินโดยไม่มีเหตุอันควร

> *"การบินแอร์สยาม จำกัด ...อยากจะทำการบินไปที่ใดก็ขอ อยากจะหยุดทำการบินก็หยุด เป็นการขอมาโดยมิได้คำนึงถึงขีดความสามารถของตนเองว่าสามารถดำเนินการได้เพียงใด ทั้งเครื่องบินที่ใช้ก็เป็นแบบต่างๆกัน แสดงว่าไม่มีการเตรียมการ หรือวางแผนไว้ล่วงหน้าตามหลักการอันชอบด้วยเหตุผลของการประกอบธุรกิจอันเป็นสาธารณูปโภคระดับโลก"*[53]

ความบกพร่องด้านประสิทธิภาพการประกอบการของบริษัท (ที่อาจเป็นผลจากสภาวะความไม่พร้อมทั้งเงินทุนและทุนประกอบการที่เพียงพอ) ไม่เพียงทำให้ในปี พ.ศ. 2515 บริษัทต้องยุติ

---

52 จรัญ โยบรรยงค์, แฉพฤติกรรมเท็มโก้ 2 ของแอร์สยาม(กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์กรรณิการ์การพิมพ์, 2518),หน้า 44-45.

53 เรื่องเดียวกัน,หน้า 30.

ให้บริการชั่วคราวเนื่องจากต้องแบกรับภาระขาดทุนสะสมมากกว่าสองร้อยล้านบาท* แต่ยังทำให้หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องตั้งข้อสังเกตุว่าพระองค์เจ้าวรานนท์ธวัช คือจำเลยที่ทำให้บริษัทไร้ประสิทธิภาพทางการบริหารองค์กร จนเป็นผลให้แม้พระองค์จะพยายามฟื้นฟูฐานะการเงิน แต่ด้วยฐานะความเชื่อถือที่ตกต่ำอย่างถึงที่สุดทำให้ทรงไม่สามารถแสวงหาแหล่งเงินทุนอุดหนุนได้** ท้ายที่สุด กระบวนปฏิรูปกลไกการเงินครั้งใหม่และการปรับปรุงความเชื่อถือขององค์กร จึงกลายเป็นอำนาจรับผิดชอบของพ่อค้าที่แสวงหาความร่วมมือกับกลุ่มทุนต่างชาติ ประเด็นนี้ จรัญ โยบรรยงค์ กล่าวไว้ว่า

> *"เครดิตของแอร์สยามในอดีตก่อนที่จะมีการปรับปรุงในปี 2515 ไม่เป็นที่เชื่อถือของวงการทั่วไป แต่หลังจากปี 2515 แล้วแอร์สยามได้รับความเชื่อถือจากทุกวงการ ทั้งในและนอกประเทศ ธนาคารพาณิชย์และบริษัทการบินต่างๆ เช่นธนาคารกรุงเทพ ธนาคารไทยพาณิชย์ และธนาคารมิตซุย ล้วยแต่แสดงเจตจำนงให้เงินกู้แก่บริษัท บริษัทการบินและผู้ให้เช่าเครื่องบินทั่วโลกต่างก็แสดงความจำนงจะให้บริษัทฯเช่าหรือซื้อเครื่องบิน..."*[54]

ดังที่ผู้ศึกษานำเสนอไว้ว่า หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาวิธีการที่เจ้านายใช้เพื่อลดข้อจำกัดด้านเงินทุนและทุนประกอบการ(นอกจากการลงทุนซื้อบริการด้านการศึกษา) คือการมุ่งลงทุนผ่านกลไกการสร้างพันธมิตรทางการลงทุนร่วมกับกลุ่มทุนอื่นๆโดยเฉพาะกับพ่อค้าเชื้อสายจีน มากกว่าการลงทุนเดี่ยว ซึ่งวิธีการนี้ ทั้ง บริษัทแอร์สยาม รวมทั้งอีกหลายธุรกิจที่เจ้านายลงทุน เช่น ธนาคารไทยทนุ หรือการจัดตั้งบริษัท ประมวล คอมเมอร์เชียล จำกัด ของเจ้านายราชสกุล

---

* "แต่แล้วในที่สุด กลุ่มคณะบุคคลของบริษัทแอร์สยาม จำกัด ก็ต้องสิ้นพยศลงอย่างราบคาบ นั่นคือบริษัทฯต้องหยุดกิจการลงทันทีเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2515 เนื่องจากขาดทุนสะสมรวมทั้งสิ้นถึง 219 ล้านบาท ซึ่งก็นับว่าเป็นบทเรียนที่เต็มไปด้วยความเจ็บปวดรวดร้าวของกลุ่มบุคคลที่ก่อตั้งชุดแรกในครั้งนั้น ส่วนบุคคลที่ได้รับความปวดร้าวอย่างแสนสาหัสในครั้งนั้นมากกว่าบุคคลอื่นๆในหุ้นส่วนนั้น ก็เห็นจะได้แก่ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า วรานนท์ธวัช ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นบุคคลแรกในการเป็นผู้ริเริ่มสายการบินเอกชนแห่งนี้ เกือบจะว่าได้ต้องสิ้นเนื้อประดาตัว..." เรื่องเดียวกัน, หน้า 50-51.

** "พระองค์เจ้าวรานนท์ธวัช และนายวีระชัยฯ ได้เคยติดต่อกับ นายโรบิน โลห์ นายทุนใหญ่ชาวสิงค์โปร์ เพื่อขอกู้เงิน แต่ถูกนายโรบิน โลห์ ตั้งเงื่อนไขข้อหนึ่งว่า ให้พระองค์เจ้าวรานนท์ธวัชออกจากบริษัทแอร์สยามโดยเด็ดขาด .. เนื่องด้วยเงื่อนไขที่นาย โรบิน โลห์ กำหนดไว้นั้นเข็มงวดมาก พระองค์เจ้าวรานนท์ธวัชไม่อาจปฏิบัติตามได้ การกู้เงินดังกล่าวจึงไม่ตกลงกัน" ถอดความบางส่วน จากเรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

54 จรัญ โยบรรยงค์, แอร์สยามกับการเมือง, หน้า 46-47.

รังสิต ซึ่งเป็นอีกบริษัทที่ทำธุรกิจด้านยานยนต์หลังการปิดตัวของบริษัทประชายนต์* ก็ถือปฏิบัติแนวโน้มการลงทุนของบุคคลในราชสกุลเจ้าที่ส่วนใหญ่มักร่วมทุนกับพ่อค้าเชื้อสายจีน ตามที่ผู้ศึกษาอธิบายไว้ใน หัวข้อ 4.1.2 จึงไม่เพียงสะท้อนถึงมิติความพยายามปรับตัวในมิติการแสวงหาทุนเท่านั้น หากยังตีความได้ในฐานะ หลักการแสวงหาช่องทางการระดมทุนจากกลุ่มทุนอื่นๆ สำหรับนำไปใช้เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีทางการผลิตแบบอุตสาหกรรม รวมถึงเทคโนโลยีการจัดการบริหารสินค้าในระบบตลาดเพื่อวัตถุประสงค์ให้สินค้าบริการที่ผลิตขึ้นนั้นมีอำนาจต่อรองที่เหนือกว่าคู่แข่งในกลุ่มธุรกิจประเภทเดียวกัน แต่โดยทั้งนี้ทั้งนั้น บนเงื่อนไขความเป็นจริง ปรากฏว่า (1) มิใช่ทุนเจ้าเท่านั้นที่อาศัยวิธีสะสมทุนจากการแสวงหาพันธมิตรกับกลุ่มทุนอื่นๆ เพราะขณะเดียวกัน กระบวนแสวงหาพันธมิตรทางการลงทุน ระหว่างกลุ่มทุนพ่อค้าเชื้อสายจีนในประเทศด้วยกัน** รวมถึง การร่วมทุนระหว่างตระกูลพ่อค้าเชื้อสายจีนกับกลุ่มทุนต่างชาติ*** ก็เป็นยุทธศาสตร์ที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไปในสังคมธุรกิจ ด้วยเหตุนี้ กระบวนแสวงหาพันธมิตรทางการลงทุน แม้จะหมายถึงเงื่อนไขที่ช่วยเพิ่มระดับทุนในหน่วยธุรกิจของเจ้านาย แต่ก็มิได้ถือหลักประกันใดๆว่าขนาดและประสิทธิภาพของทุนนั้นๆ จะถืออำนาจเหนือกว่าคู่แข่ง (เมื่อคู่แข่งก็มีอำนาจที่จะสะสมทุนในวิถีทางแบบเดียวกัน) และ (2) แม้เจ้านายจะเชื้อเชิญให้พ่อค้าเข้าร่วมลงทุนแต่ด้วยสัดส่วนการลงทุนที่ประกอบไปด้วยทุนฝ่ายเจ้าและทุนเอกชนอื่นๆ ก็ย่อมทำให้อำนาจบริหารจัดการธุรกิจนั้นๆ เผชิญกับปัญหาด้านเอกภาพการกำหนดนโยบายสำคัญๆขององค์กรอยู่มาก เช่น ผู้บริหารของธนาคารไทยทนุท่านหนึ่ง แสดงข้อคิดเห็นไว้ว่า

> *"ข้อดีของโครงสร้างธนาคารแห่งนี้ที่ดำรงต่อเนื่องมาก็คือ อนุรักษ์นิยมและดำเนินกิจการตรงมาตรงไป แต่ข้อเสีย คือ ระบบธนาคารที่เต็มไปด้วยระบบราชการตามแบบฉบับโครงสร้างกรรมการและผู้ถือหุ้นที่สืบต่อกันมายาวนาน..."*[55]

---

* ประมาณปี 2517 "เนื่องจากความไม่แน่นอนทางการเมืองทำให้ ต้องหยุดการประกอบรถยนต์ในประเทศ จากนั้น หม่อมเจ้าปิยะ รังสิต และ หม่อมเจ้าสนิท รังสิต ได้ร่วมทุนกับ ครอบครัววิเศษภักดี พร้อมจัดตั้ง บริษัท ประมวล คอมเมอร์เชียล จำกัด ด้วยทุนจดทะเบียนร่วม 20 ล้าน" แหล่งที่มา www.thaiyarnyon.com

** เช่น การก่อตั้งธนาคารศรีนครของตระกูล เตชะไพบูลย์ ในปี พ.ศ. 2493 ก็ร่วมทุนกับอีก 4 กลุ่มตระกูลพ่อค้าขนาดใหญ่คือ เอื้อวัฒนสกุล เศรษฐภักดี ศรีเฟื่องฟุ้ง และชันซื่อ

*** เช่นการร่วมทุนก่อตั้ง บริษัท อิตัลไทย อุตสาหกรรม ระหว่างนายแพทย์ ชัยยุทธ กรรณสูตร กับ มร.จิออร์จิโอ แบร์ลิ่งเจียร์ นักลงทุนชางอิตาเลี่ยน ในปีพ.ศ. 2489 การลงทุนก่อตั้งโรงงานผลิตแบตเตอรี่ บริษัท เนชั่นแนลไทย จำกัด ระหว่างตระกูล กาญจนจารี กับ บริษัท มัตสึชิตะของญี่ปุ่น ในปีพ.ศ. 2504 หรือการก่อตั้งบริษัท ไก่สดศรีไทย จำกัด ของตระกูลจันทรานุกูล กับบริษัท คันโซกุกรุ๊ป และมิตซูบิชิ ของญี่ปุ่น เป็นต้น

55 ฐิติเมธ โภคชัย, "ธนาคารดีบีเอสไทยทนุ ยังต้องปรับตัวอีกมาก," ผู้จัดการ: 66.

เมื่อกระบวนความเคลื่อนไหวของทุนเสรีทั้งระบบเศรษฐกิจ (โดยเฉพาะเงินทุน) มิใช่เรื่องที่เจ้านายหรือแม้แต่ใครก็ตามจะเป็นผู้ควบคุมได้โดยเด็ดขาด ดังนั้น การที่เจ้านายจะสกัดกั้นมิให้เกิดคู่แข่งทางธุรกิจที่มีอำนาจต่อรองในระบบตลาดสูงกว่าจึงถือเป็นภาวะเชิงอุดมคติ นอกเสียจากว่าเจ้านายจะแสวงหาอำนาจทุนในระดับที่สามารถเอาชนะคู่แข่งทั้งหมดที่ซึ่งก็พยายามปรับตัวตลอดเวลา ซึ่งดูเหมือนว่า ความพยายามข้อนี้ปรากฏขึ้นในลักษณะส่วนกลับกัน คือแทนที่ทุนเจ้า (ไม่รวมทุนทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์) จะขยายอำนาจครอบงำกลุ่มทุนเอกชนอื่นๆ กลุ่มทุนเอกชนอื่นๆ กลับขยายอำนาจรุกล้ำทุนเจ้ามาโดยตลอด ทั้งในรูปการซื้อกิจการทั้งหมด หรือการเพิ่มทุนอย่างต่อเนื่องจนนำไปสู่ระดับ การควบรวมกิจการ ตัวอย่างเช่น บริษัทแอร์สยามหลังปี พ.ศ. 2515 (ดังที่กล่าวไปแล้ว) การถอนตัวออกจากบริษัทประมวลคอมเมอร์เชียลของราชสกุล รังสิตในปี พ.ศ.2519 (ธุรกิจด้านยานยนต์ที่ก่อตั้งร่วมกับตระกูล วิเศษภักดี ด้วยทุนเริ่มต้น 20 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2517)* การเพิ่มทุนของธนาคารไทยทนุอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ การเข้ามาถือหุ้นของ ปิ่น จักกะพาก (บง. เอกธนกิจ) ร้อยละ 5 ของธนาคาร กระทั่งการควบรวมกิจการกับธนาคาร ดีบีเอสแห่งสิงค์โปร์ (ทุนสัญชาติสิงค์โปร์จากเดิมที่เคยมีฐานะผู้ถือหุ้นสัดส่วนน้อยในธนาคาร)** หรือ การขายหุ้นจำนวนมากของบริษัทนวดิศ (ธุรกิจสื่อ)ให้กับบริษัท บีเอ็นที เอ็นเตอร์เทนเม้นท์ จำกัด (มหาชน)*** และอุตสาหกรรมวิวัฒน์ให้กับบริษัท ทรัพย์ศรีไทย จำกัด (มหาชน)**** ของราชสกุล ดิศกุล เป็นต้น

---

* "หลังจากที่สองผู้ร่วมก่อตั้ง (ราชสกุลรังสิต) ได้ถอนตัวจากการเป็นผู้ร่วมธุรกิจ ครอบครัววิเศษภักดีได้ร่วมกันก่อตั้งบริษัทใหม่ในนาม บริษัท คอมเมอร์เชียล มอเตอร์เวิร์ค จำกัด ขึ้น" แหล่งที่มา www.thaiyarnyon.com

** จากเดิม ธนาคาร ดีบีเอส แห่งสิงค์โปร์ เคยเป็นผู้ถือหุ้นของธนาคารไทยทนุในสัดส่วน 3.4 เปอร์เซ็นต์ เมื่อปี 2533 หลังวิกฤตเศรษฐกิจปีพ.ศ. 2540 ธนาคารดีบีเอสได้กลายเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ด้วยสัดส่วน 50.27% ของทุนจดทะเบียนทั้งหมด สรุปความบางส่วนจาก ฐิติเมธ โภคชัย, "ธนาคารดีบีเอสไทยทนุ ยังต้องปรับตัวอีกมาก," ผู้จัดการ: 46.

*** "บีเอ็นที รุกขยายธุรกิจสื่อครบวงจร เข้าลงทุน "นวดิศ" จำนวน 5 หมื่นหุ้น ราคาหุ้นละ 4,680 บาท รวม 234 ล้านบาท นายวิชัย เบญจพลาพร ประธานเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงิน บริษัท บีเอ็นที เอ็นเตอร์เทนเม้นท์ จำกัด (มหาชน) หรือ BNT กล่าวว่า ที่ประชุมคณะกรรมการครั้งที่ 3/2549 มีมติให้ซื้อหุ้นสามัญของบริษัท นวดิศ จำกัด (นวดิศ หรือ Navadis) จากผู้ถือหุ้นเดิมจำนวนทั้งสิ้น 50,000 หุ้น ในราคาหุ้นละ 4,680 บาท คิดเป็นมูลค่ารวม 234 ล้านบาท ...ทั้งนี้ ผู้ถือหุ้นเดิมที่เสนอขายหุ้นประกอบด้วย หม่อมหลวงศานติดิศ ดิศกุล ...หม่อมหลวงดิศปนัดดา ดิศกุล ..."ใน "บีเอ็นทีฯ รุกธุรกิจสื่อครบวงจร เข้าลงทุนซื้อนวดิศ 5 หมื่นหุ้น," ผู้จัดการรายวัน (1 มีนาคม 2549): 27.

**** ตามความบางส่วนในเอกสารเสนอตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เลขที่ 022/2553 "บริษัท ทรัพย์ศรีไทย จำกัด (มหาชน) ("บริษัทฯ") ขอเรียนแจ้งการลงทุนที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ 1. บริษัทฯ ได้ลงนามในฐานะ "ผู้ร่วมลงทุน" ในสัญญาการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ระหว่างบริษัท อุตสาหกรรมวิวัฒน์ จำกัด และธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) โดยบริษัทฯ จะเข้าลงทุนในบริษัทอุตสาหกรรมวิวัฒน์ จำกัด ในสัดส่วนร้อยละ 99.7 ของจำนวนหุ้นทั้งหมด ซึ่งบริษัทฯ คาดหมายว่าจะใช้เงินลงทุนทั้งสิ้นจำนวน 200 ล้านบาท..." ที่มา ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ขณะที่การลงทุนในธุรกิจต่างๆ ของเจ้านายมักประสบปัญหาตกเป็นรองกลุ่มทุนอื่นๆในธุรกิจเดียวกัน จนธุรกิจนั้นๆมักคลี่คลายไปสู่การเข้าครอบครองจากนายทุนอื่นๆ ทั้งกลุ่มใหม่ที่เคยเป็นคู่แข่งและพันธมิตรเดิม การลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ของเจ้านาย กลับปรากฏเงื่อนไขที่แตกต่างออกไป คือ ส่วนใหญ่เจ้านายมักสามารถพัฒนากิจกรรมการลงทุนได้อย่างต่อเนื่อง* อีกทั้งยังดูเหมือนถือครองความเสี่ยงที่จะประสบปัญหาขาดทุนต่ำกว่า** ซึ่งโดยการประเมินของผู้ศึกษาพบว่า (1) อาจเพราะกิจกรรมการค้าการลงทุนที่ดิน จัดเป็นภาคการลงทุนทางเศรษฐกิจที่เจ้านายเชื้อพระวงศ์มีประสบการณ์มาตั้งแต่สมัยศักดินา การลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์จึงถือเป็นการลงทุนบนฐานประสบการณ์ทางการประกอบการที่สูงกว่าเมื่อเทียบกับภาคการลงทุนอื่นๆ อย่างไรก็ดี ข้อเสนอดังกล่าว อาจถูกโต้แย้งได้ว่าเป็นการเสนอทรรศนะที่ขัดแย้งกับข้อเสนอก่อนหน้าซึ่งผู้ศึกษาได้ชี้แจงไว้ว่า แม้เจ้านายจะลงทุนด้านที่ดินเป็นสำคัญแต่ก็มุ่งปรับจากการใช้ประโยชน์จากภาคการเกษตรไปเป็นภาคการผลิตในเชิงพาณิชย์ เงื่อนไขหรือบริบทการลงทุนที่เปลี่ยนแปลงจึงน่าที่จะไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ร่วมเป็นเรื่องเดียวกัน ดังนั้น อีกข้อเสนอที่สอดรับกว่าคือ (2) แม้ผลจากการเปิดเสรีทางการลงทุนของรัฐไทย จะทำให้บริบทความเคลื่อนไหวของทุนประเภท เงินทุน ทุนประกอบการ อีกทั้งกำลังแรงงาน ที่จัดสรรผ่านกลไกตลาด สามารถเอาชนะเงื่อนไขความมีจำกัดของทรัพยากรตามกติกาการแบ่งแยกกรรมสิทธิ์การใช้ทรัพยากรในระบบรัฐชาติได้ (เช่น เงินทุนต่างชาติก็สามารถเข้ามาลงทุนในประเทศได้เสรี หรือทุนแรงงานก็สามารถใช้แรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีราคาค่าแรงค่าจ้างที่ต่ำกว่าแรงงานในประเทศ) แต่ทุนที่ดินถือเป็นข้อยกเว้นเพราะถือเป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่ผูกติดกับพันธะพรมแดนรัฐชาติอย่างเข็มงวด*** ยิ่งไปกว่านั้น ผลจากการหลั่งไหลของทุนเข้าสู่เขตศูนย์กลางทางธุรกิจภาคอุตสาหกรรม ก็ยิ่งส่งเสริมให้อุปสงค์ในที่ดินเขตเมืองปรับเพิ่มมูลค่าอย่างรวดเร็ว ในฐานะเป็นทุนที่คงความเสถียรด้านความมีจำกัด

---

* ตัวอย่างเช่น การลงทุนอสังหาริมทรัพย์ของราชสกุล ศักดิเดช ภานุพันธ์ จากที่เริ่มต้นทำธุรกิจอาคารพาณิชย์ ในนามอาคารมณียาตึกแรกก็ได้ขยายผลไปสู่การลงทุนโครงการที่สอง และตามมาซึ่งการริเริ่มโครงการขนาดใหญ่ในบริเวณเดียวกันที่ประเมินงบประมาณกว่าพันล้านบาท หรือกรณีราชสกุล รังสิต การลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์จากสมัยหม่อมเจ้า ปียะรังสิต รังสิต ก็ขยายผลต่อมาในทายาทรุ่นหลัง (หม่อมราชวงศ์ ปรียนันทนา รังสิต)

** เช่นการปล่อยเช่าที่ดิน หากแม้กลุ่มทุนที่เช่าที่ดินจากเจ้านายจะประสบปัญหาขาดทุนจนไม่สามารถจ่ายค่าเช่าตามสัญญาที่ตกลงกันไว้ หรืออาจต้องยุติกิจการในที่สุด แต่นั่นก็มิได้ส่งผลให้เจ้านายต้องสูญอำนาจถือครองทุนที่ดินนั้นๆไป

*** อีกทั้ง การที่ชาติตะวันตกจะเข้ายึดครองที่ดินในประเทศอื่นๆ(โดยเฉพาะภูมิภาคตะวันออก) ผ่านการแทรกแซงอำนาจอธิปไตยในประเทศนั้นๆเพื่อใช้ที่ดินเป็นฐานการผลิตสำหรับสนองผลประโยชน์แก่ประเทศตนเองไม่ใช่พลเมืองท้องถิ่น เช่นปรากฏในยุคสมัยล่าอาณานิคมประมาณช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 ก็เป็นเรื่องที่ผ่านพ้นไปแล้วหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง

สูงสุด ด้วยเหตุนี้ การที่เจ้านายเป็นกลุ่มชนในสังคมไทยที่ถือครองที่ดินในเขตธุรกิจมาตั้งแต่ต้น จึงเท่ากับเป็นเงื่อนไขที่เอื้อประโยชน์แก่เจ้านายอยู่มาก เพราะแม้ทักษะประกอบการอาจตกเป็นรองกลุ่มนักธุรกิจพ่อค้า แต่ความได้เปรียบในฐานะผู้ถือครองที่ดินที่ดงระดับค่าเช่ามหาศาล อีกทั้งยังมีจำกัด ก็สามารถทดแทนความเสียเปรียบดังกล่าวได้ เมื่อพื้นที่การแข่งขันถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขเชิงปริมาณ ซ้ำบางครั้งพ่อค้าเองก็จำต้องพึ่งพาเจ้านายในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ดังกรณีการทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ในบริษัท ยูนิเวสท์ (ดำเนินกิจการด้านอสังหาริมทรัพย์ครบวงจร ไม่ว่าทั้งบ้านจัดสรร โรงแรม ศูนย์การค้า หรือสนามกอล์ฟ) ที่ราชสกุล สนิทวงศ์ร่วมทุนอยู่ ดังที่ศิริเพ็ญ กระตุฤกษ์ ผู้เขียนบทความศึกษาแนวทางการลงทุนของบริษัท ยูนิเวสท์ ในวารสารผู้จัดการเสนอไว้

> *"ในส่วนของงานภาคปฏิบัติ...คนที่มีบทบาทสำคัญอีกคนหนึ่งคือ วัฒนศักดิ์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ซึ่งดูแลด้านการเงิน รวมถึงด้านนโยบายหลายอย่าง อย่างเช่นโครงการใหม่ๆ ที่ดินใหม่ๆ วัฒนศักดิ์ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบในการหาที่ดินมา ทั้งนี้เป็นเพราะตระกูลสนิทวงศ์มีที่ดินมากทั้งที่มรดกและที่ของคนรู้จัก..."*[56]

ความน่าสนใจคือ เพราะเหตุใดหลังเปลี่ยนแปลงระบอบปกครอง 2475 ซึ่งมักถือโดยทั่วไปว่าเป็นจุดเปลี่ยนสังคมไทยครั้งสำคัญที่นำไปสู่กระบวนปลดปล่อยทรัพยากรในแผ่นดินจากพันธนาการศักดินา กลับยังคงปรากฏวิถีผลิตซ้ำกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินจำนวนมากของชนชั้นศักดินาจนประหนึ่งคือปัจจัยสนับสนุนให้เจ้านายสามารถดำเนินกิจกรรมการแสวงหามูลค่าส่วนเกินจากที่ดินอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่ตามหลักการ ปัญหาการกระจุกตัวของทรัพยากรในระบบศักดินา (โดยชนชั้นปกครองหรือเจ้าที่ดิน) คือตัวแปรด้านเศรษฐกิจสำคัญขัดขวางพัฒนาการเข้าสู่สมัยอุตสาหกรรม ในบางประเทศที่เปลี่ยนผ่านเข้าสู่สมัยพัฒนาอุตสาหกรรมทั้งภายใต้ระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบสังคมนิยม*หรือทุนนิยมประชาธิปไตย** กระบวนล้มเลิกกติกาจัดสรรทรัพยากรภายใต้พันธนาการศักดินา (ที่ไม่เฉพาะการยับยั้งมิให้ชนชั้นศักดินาแสวงหาทรัพยากรเพิ่มเติม หากยังรวมถึงการเวนคืนทรัพยากรที่ชนชั้นศักดินาสะสมไว้) ได้ถือเป็นหลักการที่ชนชั้นนำการเปลี่ยนแปลงยึดปฏิบัติภายหลังสามารถควบคุมอำนาจปกครองแทนที่ชนชั้นปกครองเดิมได้***

---

56 ศิริเพ็ญ กระตุฤกษ์, "ยูนิเวสท์ เก่งกับเฮง," ผู้จัดการรายเดือน: 175.

* เช่น โซเวียต และจีน

** เช่น ฝรั่งเศส

*** ดังกรณีเงื่อนไขการปฏิวัติล้มล้างอำนาจศักดินาของฝรั่งเศส ที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2332 ซึ่งความบางส่วนในงานของฉัตรทิพย์ที่อ้างอิงแนวคิดของบาริงตัน มัวร์ เสนอไว้ว่า "การสลายอำนาจการเมืองของชนชั้นเจ้านายเจ้าที่ดินเป็นลักษณะสำคัญ

นอกจากนี้อีกประเด็นความสนใจประการหนึ่ง คือ กระบวนกำหนดนโยบายเศรษฐกิจบนเส้นทางพัฒนาการทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีของไทย ภายใต้อำนาจการครอบงำจากกลไกการเมืองส่งเสริมหรือสนับสนุนต่อวิวัฒนาการการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ของเจ้านายอำนาจเมืองหรือไม่ อย่างไร ทั้งในมิติ พลวัตการกำหนดนโยบายที่สัมพันธ์กับการคุ้มครองระบบกรรมสิทธิ์เอกชน และ พลวัตกระบวนกำหนดนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมการลงทุนเสรีในประเทศ

ที่สุดของกระบวนการการก้าวเข้าสู่ความทันสมัยในประเทศฝรั่งเศส และในฝรั่งเศสการสลายอำนาจทางการเมืองของชนชั้นเจ้านายเจ้าของที่ดินนี้เป็นการกระทำโดยการปฏิวัติ ใช้กำลัง ใช้ความรุนแรง มีการหลั่งเลือดและการจลาจล ไม่ใช่กระบวนการที่สันติ แรงผลักดันของหัตถกรและชนชั้นกรรมาชีพในเมืองที่ปะทะกับแรงด้านของระบบเก่านั่นเองที่ทำให้เกิดความรุนแรงขึ้น คือระบบเก่าของฝรั่งเศสอยู่ในลักษณะที่ว่า หากฝรั่งเศสจะเข้าสู่ระบบประชาธิปไตยได้ จะต้องเดินทางผ่านการปฏิวัติและการปฏิวัตินั้นมีลักษณะเป็นการปฏิวัติกระฎุมพี คือสลายพันธนาการฟิวดัลและกรรมสิทธิ์ในที่ดินของเจ้านาย..." ฉัตรทิพย์ นาถสุภา , ประวัติศาสตร์การปฏิวัติอุตสาหกรรมเปรียบเทียบ(กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2536),หน้า 48.